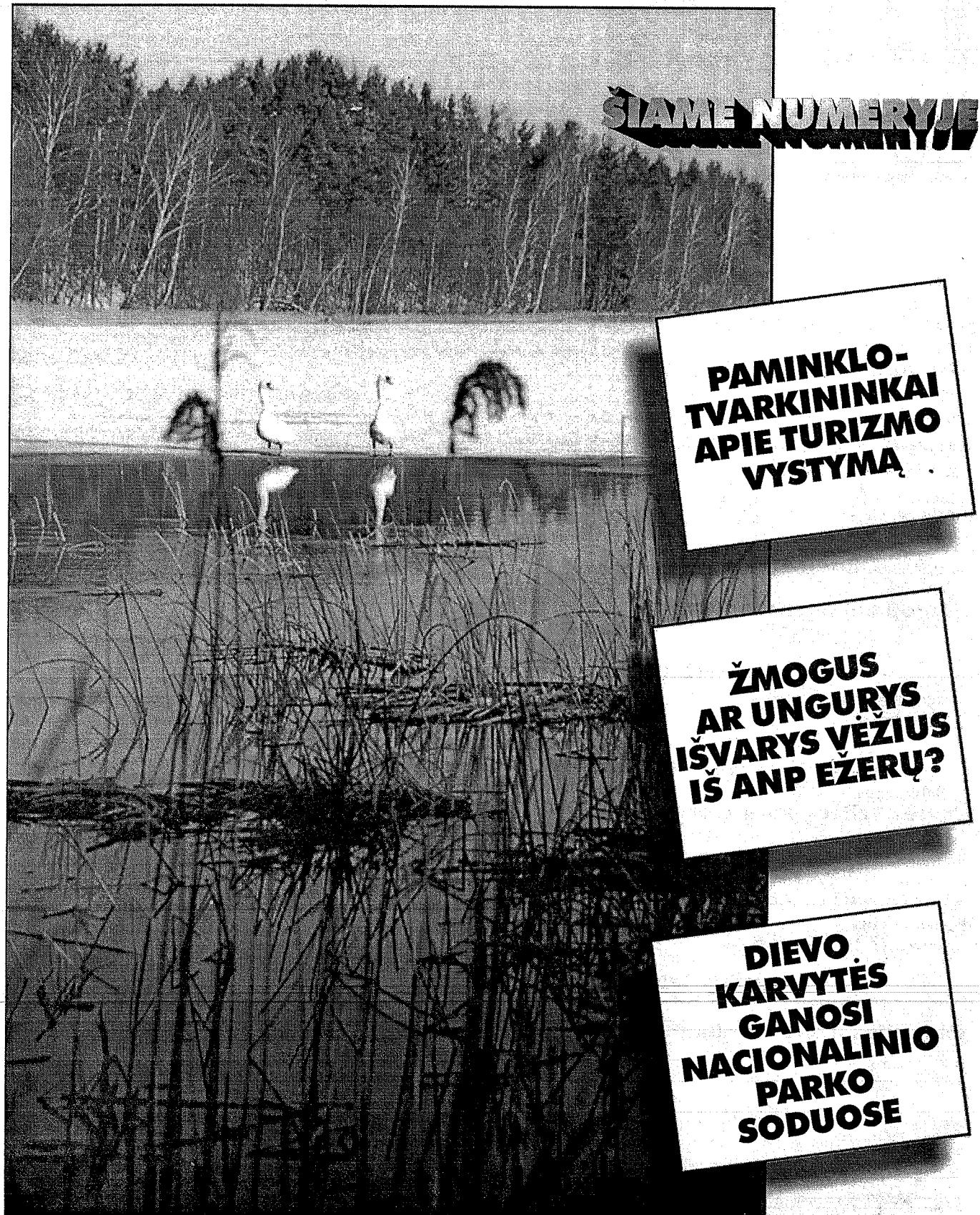

LADAKALNIS

1 (59)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

1998 sausis-kovas

TURINYS

- K. Čeponis
Turizmo ir kultūros bei gamtos paveldo išsaugojimas 2psl.
J. Radzevičius
ANP turizmo ir rekreacijos centras kviečia 4psl.
V. Vilčinskas
Žmogus ar ungurys išvarei vėžius iš ANP ezerų? 5psl.
V. Šakalys
ANP miškai 7psl.

NAUJOS ANP TERITORIJOS

- A. Mateika
Naujoji Linkmenų girininkija 7psl.
VOLUNGĖ
A. Gorodeckis
Eileraščiai 8psl.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

- B. Šablevičius
Žvyrės tebegyvena Lietuvoje 10psl.
B. Šablevičius
Dievo karvytės ganosi nacionalinio parko soduose 11psl.
B. Šablevičius
Zinios iš gyvatyno 12psl.

PASAULIO PARKAI

- L. Stanaitis
Olandijos nacionaliniai parkai 13psl.

TURIZMAS IR KULTŪROS

Žinybiškumas

Kultūros paveldo, tiek materialiojo (nekilnojamojo ir kilnojamojo), tiek nematerialiojo (istorijos, etninės kultūros, tautosakos, tarmių, vietovardžių ir t.t.), išsaugojimas yra labai glaudžiai susiję su gamtos paveldo išsaugojimu. 1972 m. Paryžiuje priimta "Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija", kuri Lietuvoje įregistruota 1992 m. birželio 30 d., tačiau

"Valstybės žiniose" viešai buvo paskelbta tik 1997 m. kovo 5 d. Šis pavėluotas perkėlimas yra viena iš priežascių, kodėl įvairūs Lietuvoje jau priimti įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir ministerijų bei departamentų požiūriuose yra labai dažnai tarpusavyje nesuderinti, o kai kada tiesiog prieštarauja vieni kitiem, ypač kada būtinas kompleksinis kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas. Žinybiškumas šioje srityje yra persmelkęs visas valstybines struktūras nuo pat Seimo komitetų iki savivaldybių struktūrinių padalinii ir etatų (pvz., savivaldybėse tiesiog taisykliė yra įkurti tarpusavyje nesusiję ekologo ir paminklotvarkininko etatai arba skyriai (poskyriai). Ministerijų lygyje kultūros paveldo išsaugojimas yra Kultūros ministerijos kuravimo sferoje, o gamtos paveldo išsaugojimas yra net kelių ministerijų kuravimo sferoje: Aplinkos apsaugos, Žemės ir miškų ūkio ministerijos. Ši sistema išlikusi iš sovietmečio laikų, kada viešai deklaruojama kultūros ir gamtos paveldo apsauga (deja, ne išsaugojimo), o faktiškai viską nulemdavo utilita-

riniai ūkiniai poreikiai. Konkretus tokios politikos pavyzdys yra atominės elektrinės statyba tokioje vietoje, kur faktiškai reikėjo įkurti Drūkšių nacionalinį parką, tos vietovės kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimui. Kitas pavyzdys Ignalinos rajone yra Didžiasalio statybinėj međiagų gamykla ir gyventė, šiuo metu tapusi valkatų ("zombių") lizdu.

Deja, ir šiuo metu senasis mąstymas matomas daugelio ūkinų projektų planuose, pvz., tilto į Kuršių Neriją statybos idėjoje. Pamiršama, jog šiuolaikiniame civilizuotame pasaulyje pagrindine vertė yra laikoma žmonių ir gyvūnų natūralios gyvenamosios aplinkos išsaugojimas. Tam vakarų šalyse skiriamos milžiniškos lėšos. Pas mus planuojant įvairius projektus vis dar nenumatomos tų projektų tolimesnės ateities pasekmės, kadangi vaikomasi šiandieninės naudos. JAV, Kanada, Vakarų Europa šį etapą jau išgyveno ir jis faktiškai baigėsi 5-6 dešimtmetyje. Atkurti tai, kas buvo sunaikinta, jiems kainuoja milijardus dolerių, o gana dažnai ir apskritai neįmanoma. Mes jų kliaidų netektume kartoti.

Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas bei turizmo skatinimas

Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas yra labai glaudžiai susiję su ūkio šaka - turizmu. Ši ūkio šaka Lietuvai yra labai perspektyvi. Deja, apie tai kol kas tik labai daug kalbama, tačiau

BEI GAMTOS PAVELDO IŠSAUGOJIMAS

Vyriausybė ir savivaldybės, negalvodamos apie būsimą ateitį bent 10-15 metų į priekį, kerta ne šaką, o medį, nuo kurio ateityje galės mai-tintis dešimtys tūkstančių Lietuvos gyventojų, o valstybės ir savivaldybių biudžetai galės gauti ne-mazas iplaukas.

Manau, kad bent jau savivaldybių viduje būtina koordinuoti paminklotvarkininkų, ekologų, etninės kultūros ir muzejuų specialistų bei turizmo organizatoriu veiklą. Savivaldybių vadovai turėtų suprasti, jog bendraeuropinės žiaurių rinkos sąlygomis išgyvens tie, kurie jau dabar numatys ateitį ir teisingai pasirinks sritis, į kurias verta investuoti.

Ignalinos rajone yra du labai geri pavydžiai, kurie parodo, kas atsitinka, jei ateitis numatomā klaudingai: visų pirma tai atominė elektrinė (kuri kažkodėl iki šiol vadinama Ignalinos vardu, nors yra nuo Ignalinos už 35 km, ir tuo pačiu atbaido investuotojus ir turistus nuo gražiausių Rytų Lietuvos vietų) bei Didžiasalio statybinių medžiagų gamykla. Šių objektų sukelty problemų (ūkiniai, socialiniai, politiniai, tautiniai, išaugusio nusikalstamumo) nesugebėjo išspręsti nei viena Vyriausybė. Idomu, ką darys ta Vyriausybė, kuriai teks "džiaugsmas" uždaryti ir užkonservuoti atominę elektrinę? Didžiasalis su savo "zombiais" yra tik virš 2000 gyventojų turintis kaimas, lyginant su 32000 Visagino gyventojų. Ojuk akiavizdu, kad uždarius atominę elektrinę, Visaginė ištiks tas pats likimas,

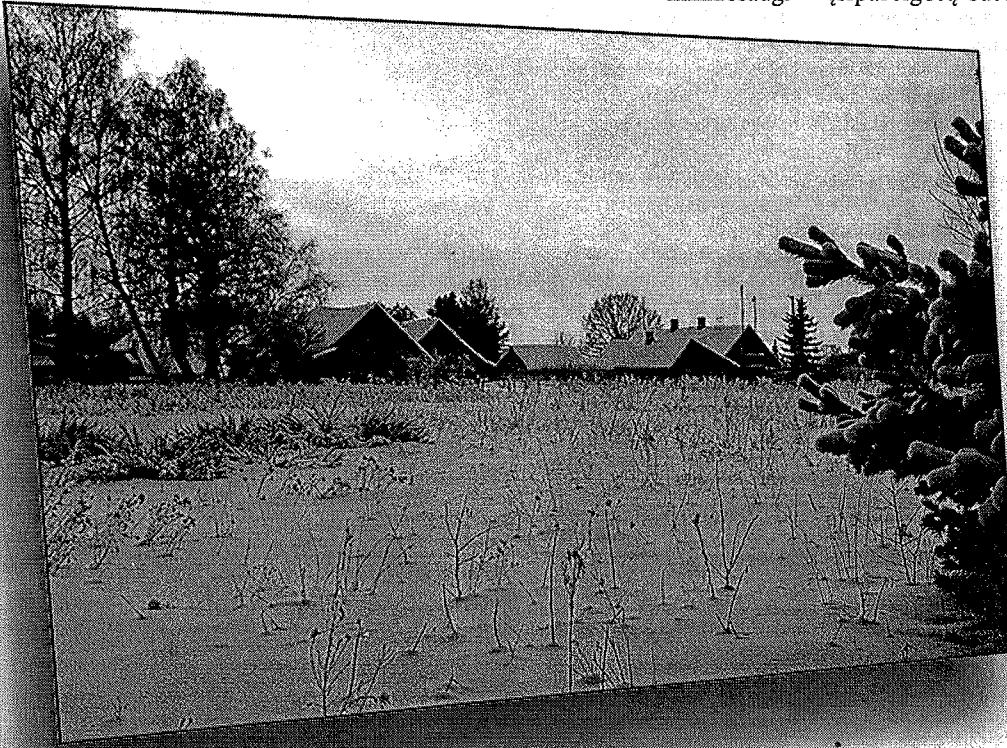
kaip ir Didžiasalį - didžiulė masė gyventojų liks be pajamų. Apie tai realiai ir rimtai niekas nemastoto, o juk ateityje, po 10-15 metų, tai gali sukelti netik socialinę, bet ir tau-tinę bei politinę įtampą ir neramumus.

Mokesčiai

Kultūros ir gamtos paveldo vertybų, saugomų objektų bei teritorijų išsaugojimas néra pi-

vatos kultūros ir gamtos paveldo vertybėms ir teritorijoms yra įteisintos įstatymuose, tačiau praktiškai jos negalioja, nes nėra reikalingų pojstatyminiu aktų, kurie konkrečiai ir aiškiai išdėstyti, kokios būtent lengvatos priklauso tokio turto savininkams. Manau, kad tokio turto savininkai turėtų būti apskritai atleisti nuo nekilnojamo turto (pastatų, žemės) mokesčių. Kartu, žinoma, būtinai reikėtu taikyti pi-

ninkis turtas priduoti savivaldybėms, dalis jų išdalinti pajais keliolikai ar net keliai dešimčiai pajininkų. Toks turtas faktiškai griūva, nes savininkai neturi lėšų tvarkymui ir išsaugojimui. Blogiausiai, jog šio turto pardavimas turtingesniems savininkams irgi yra didelė juridinė problema, kadangi dauguma šių pastatų neinventoriuoti žemės sklypų, apskritai, trūksta įvairių dokumentų, tame tarpe ir paminklosauginių reikalavimų. Vakaruose priimta pardavinėti tokius objektus už simbolinę 1 dolerio arba 1 markės kainą, tačiau, aišku, reikalaujant, jog būsimas savininkas įsipareigot sutvarkyti

gus. Dabar, vykstant visuotinei privatizacijai, dauguma šių objektų ir teritorijų tapo privačia nuosavybe. Valstybė, jei ji ištikro yra suinteresuota išsaugoti savo praeities vertibes ir saugomas teritorijas, turėtų paremti ši išsaugojimo procesą lanksčiai reguliuodama nekilnojamo turto (pastatų, žemės, miško, vandenų) mokesčius. Teoriškai mokesčių leng-

nigines sankcijas, jei savininkas nesilaikytų nustatyto objekto išsaugojimo reglamentų.

Vertybų - pastatų ir žemės - privatizacijos problemos

Šiuo metu labai daug senovinių pastatų kaimuose, ypač dvarų, malūnų ir pan. priklauso žlungančioms bendrovėms arba kaip bešeimininkius pastatus aukcio-

nui bei gamtosauginių reglamentų. Tokių pastatų ir žemės sklypų neįmanoma parduoti, nes notarai neturi pirkimo-pardavimo sutarčių. Dabartiniai savininkai neturi lėšų pastatų inventorizacijai bei kitų dokumentų sutvarkymui, o potencialūs investuotojai nenori pirkti "kate maiše". Iš kitos pusės labai dažnai, ypač savivaldybės, parduodamos tokius bešeimininkius pastatus aukcio-

pastatą, laikančius nustatyti reikalavimų. Visos išvardintos juridinės ir techninės problemos labai stabdo prekybą tokiais objektais, jų realų išsaugojimą bei galimą pritaikymą turizmo reikmėms.

Kęstutis ČEPONIS
Lietuvos žygeivių sajungos pirmininkas,
Kultūros paveldo išsaugojimo asociacijos valdybos narys,
Ignalinos savivaldybės paminklotvarkininkas

Aukštaitijos nacionaliaus parko Turizmo centras įsikūrė 125 km iš šiaurės rytus nuo Vilniaus, vaizdingo Lūšių ežero rytinėje pakrantėje - Palūšės kaime. Važiuojant Utenos greitkeiliui, ties Molėtais pasuksite Ignalinos link, per nuostabiajį Labanoro girią, greičiausiai pasieksite Nacionalinio parko direkcijos valdas ir jos žydrųjų ežerų vėsą, nuostabiu pušynu ir eglynų paunksmę. Neturintiems automobilio - ne pilnos dvi valandos trunks keliuose iki Ignalinos, o čia jūsų laukia maršrutiniai autobusai ir taksi vairuotojai, užlikti kitą per keletą minūcių padėsiantys jums pasiekiai.

Turizmo centras (anksčiau Ignalinos turistinė bazė) savo veiklą pradėjo 1959 metais, tūrėdama vieną didelį dešimties vietų kambarių turistų nakvynei ir kukišias pačios administracijai. Pirmieji turistai buvo iš tuo metinės Sovietų sąjungos. Beveik tris dešimtmečius po keliolika tūkstančių turistų per metus aplankydavo turistinė bazė, nežinoma, kiek jų apsistodavo aplinkinių kaimų gyventojų trobose. Atkurus Lietuvos nepriklausomybę, pamažu nutrūko tarpusavio ryšiai ir galimybės atvykti. 600 vietų poilsio bazei reikėjo mąstyti, kaip išgyventi, kaip nesugriūti. 1991 metų pabaigoje buvo nuspręsta prijungti prie ANP ir tapti vienu iš stambiausių jo padalinių. Vartotojų paieška truko keletą metų. 1994 metais į Turizmo centrą atvyko per 3,5 tūkst. svečių, beveik 96 proc. lankytojų buvo lietuvių.

Pradėjo skambėti lietuviška daina, lietuviška šneka, prisiminti liaudies proprociai. Šiandien Turizmo centras užima 10 ha plotą. Tarp jaunų pušų išsibarstę vasaros tipo nameliai, šildomi korpusai, administracijos pastatas, valgykla, baras, sporto aikštynas, pirmuosius savo

veiklos metus pradėjant informacinis centras, valtinė su keliaisdešimčia valčių, daugelio pamėgtas sveikatingumo takas su nuostabiu Kovinės ežeriuku, 18 a. architektūros paminklas

karštas vanduo, kanalizacija. Veikianti ekspozicija jūs sugražins į šio amžiaus praeitį, supažindins su Ginučių apylinkių legendomis, padavimais, malūno istorija. Salia malūno įrengta au-

apsinavoti stovyklavietėse pietrytinėje ežero pakrantėje ties Gaveikėnų kaimu ir šiauriniam ežero pakraštyje ties Vaišniūnų kaimu. Jeigu sumanėte plaukti ilgiausiai Žeimenio ežeru, ku-

aplankytis senovinės bitininkystės muziejų Stripedų kaime (6 km). Jeigu jus vilioja giliausio Lietuvos Tauragno ežero vandenys, galėsite apsinavoti stovyklavietėse ties Stucių kaimu ir rytiniam ežero gale. Ažvinčių girios pašonėje ties Rūgšteliškių kaimu taip pat galima sustoti nakvynei. Apsinavojus Pakaso ežero šiauriniame krante, pėsčiomis galima aplankytis netoli esančių Tauragnos vandens malūnų.

ANP teritorijoje yra per 20 žinybinių poilsinių, kuriose 316 vietų. Savo laiku tai buvo vidutinio lygio poilsio namai su bendro naudojimo patogumais, kai kuriose įrengtos pirtys, virtuvės, pokylių salės. Per pastaruosius keletą metų dažnai keitėsi žinybų statuurai, pavadinimai, kai kurios privatiuotos, grąžintos buvusiems savininkams. Kaip ir anksčiau, taip ir dabar, jos labai ribotai tenkina tik žinybų poreikius (pvz., svaitgaliais, sezono metu). Keletas jų jau neeksploatuojamos. 1995 metais, atliekant NP poilsiautojų sociologinę apklausą, nustatyta, kad žinybinių poilsinių apkrovimas tesudaro tik 20 proc. jų pajėgumo. Atsižvelgiant į tai, kad vasaros Lietuvos trunka vidutiniškai 2,5 mėn., ir kurį vienas mėnuo dažniausiai būna nepalanlus poilsiu, perasi išvada, kad žinyboms jos yra nuostolingos. Tai viena iš esminių priežasčių, stabdančių poilsio bazų modernizavimą, pritaikant jas pagal šio laikmečio vartotojų poreikius.

Palūšė, Meironys, Ožkiniai, Ginučiai, Šuminai, Vaišnoriskės, Strazdai, Salos, Gaveikėnai - tai nuostabūs kaimai, juose nuoširdūs sodybų šeimininkai, kurie jums pasiūlys pastogę, šviežio pieno, daržovių, kaimiškos duonos kepalą.

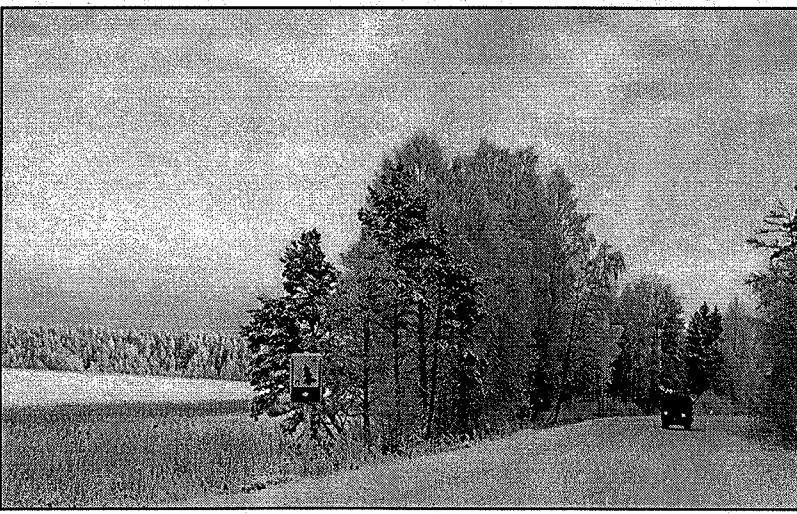
J. RADZEVIČIUS
ANP direktoriaus pavaduotojas turizmu

ANP TURIZMO IR REKREACIJOS CENTRAS KVIEČIA

- Palūšės bažnyčia su varpine, kurios atvaizdas puiukoja ant lietuviško pinigo banknoto. Jūsų poreikiams dviviečiai, triviečiai kambariai su bendro naudojimo patogumais, karštas vanduo, kaimiška pirtelė su sale, turistinis inventorius, salė konferencijoms, seminarams, bendro naudojimo virtuvėlė, irklinių valčių, vandens dviračių, burlenčių, baidarių nuoma, pasivažinėjimas arkliais, ekskursijų vadovų paslaugos. Išrankesniems svečiams galime pasiūlyti dviviečius kam-

tomobilių stovėjimo aikštelię, laužavietę, galima išsinuomoti viltį. Jus visa da maloniai sutiks malūno gospodorius su gaspadine. Pačių didžiausią egzotikos mėgėjų laukia 16 stovyklaviečių, įrengtų vaizdingiausiose ežerų pakrantėse. Cia galima statyti palapines, kūrenti laužus. Kiekvienoje jų yra miško baldai, pavésines, lauko tualetai, šiukšliaudėžės, parūpinta malkų. Kas vakarą jūs aplankys prižiūrėtojas-kasininkas, kuris paims iš jūsų simbolinių mokesčių už stovyklavimą, išklausys

rio ilgis siekia 12 km, galėsite įsikurti stovyklavietėse netoli Kretonėlės upelio, pietvakariame ir pietiniame ežero gale. Jeigu nusprendėte plaukti centriniu parko ežerynu, būtinai praplauksite ilgą Meironių kaimą, kuris baigiasi stovyklaviete, protaka pasieksite Asalnų ežerą. Ties Puziniškio kaimu galima trumpam stablėti, atsižvėpti, aplankytis didingą ažuolą, nuo kalvos pasigrožeti nuostabia panorama. Praplaukę Asalnų ežerą, iplauksite į Linkme-

tol. A. PANAVAS

barius su visais patogumais. Mégstantiems ramybę siūlome triviečius, keturviečius su virtuvėle Vaišniūnų poilsinėje, ant Dringio ežero kranto. Kieme įrengta laužavietė, lauko baldai. O kas nenorėtų pernaktoti tikrame vandens malūne? Jūsų paslaugoms 10 vietų poilsinė Ginučių vandens malūne: dviviečiai kambariai, virtuvė,

jūsų pageidavimui ar pašiūlymui. Apsistoję Lūšių ežero rytiniam ežerai galėsite aplankytis Palūšės bažnyčią, skulptūrų ir botanikos takus, čia pat parduotuvė, paštas, valgykla, baras. Jeigu nusprendėte aplankytis didžiausią parko ežerą Dringi, kurio plotas 725 ha, paplaukioti po išpūdingas įlankas, galėsite

naudoti, kurio rytiniam ežerai galima apsistoti, bet jeigu dar turite jėgų nuplaukti į šiaurinį ežero galą nakvynei, tai pėsčiomis galėsite aplankytis Ginučių piliakalnį ir turistų meka vadinančią Ladakalnį, nuo kurio atsiveria šešių ežerų panorama. Iš stovyklavietės prie Almajo ežero ties Ginučių kaimu nesunkiai pėsčiomis galėsite

ŽMOGUS AR UNGURYS IŠVARYS VĖŽIUS IŠ ANP EŽERŲ?

Aukštaitijos nacionalinio parko vandenys priklauso Žeimenos baseiniui. Teritorijoje yra 126 dideli ir maži ežerai, kurių plotas 5880 ha - 15% viso parko ploto. Gausiausia ežerų yra centrinėje parko dalyje. Didelių ežerų, kurių plotas viršija 100 ha parke - 14, nuo 50 ha iki 100 ha yra tik 6, nuo 5 iki 50 ha yra 35 ežerai, tik likę mažesni kaip 5 ha. Mažieji ežerai yra negilūs, daugelis jų užpelkėjantys.

Didžiausi ežerai yra Kretuonas - 829 ha, Dringis - 725 ha, Baluošas - 442 ha. Par-

kia laikyti atstumus miškingoje teritorijoje - iki 0,5 - 1,0 km nuo krantų paežeriuose, atsižvelgiant į telkinio dydį. Mažų, iki 10 ha ežerų panaudojimas rekreacijai yra ribotas, nes jie yra sunkiai prieinamose vietose, uždumblėję, priželė. Nacionalinio parko kraštovarką salygoja d a u g veiks-

protakomis ir upeliais, todėl labai palankios sąlygos vandens turizmui. Pvz., pradėjė kelionę Tauragno ežere, pateksite į Tauragnos upelį. Tai labai sraunus, akmeningas, vinguotas upelis, kur ne kur užžėlęs, savytomis bei samplovo-mis užsikimšęs, čia tik

Minčios upelio dalis. Ties Ginučių kaimu į Srovės upelį įteka Almajai, ištekanti iš Almajo ežero (106 ha ploto, 2 km ilgio). Šiaurinė ežero pakrantė aukšta, sausa, apaugusi gražais pušynais, ežeras žuvingas. Toliau, persikelus per Ginučių vandens malū-

no ir lentpjūvės už-

t v a n k ą ,

iplaukiame

i 0,9 km il-

gio Srovinaicio

ežerą. Puskilometrinis pertakas tarp Srovinaicio ir Baluošykščio ežerų sraunus ir gilus. Toliau esantis Baluošo ežeras 4,6 km ištisęs iš vakarų į rytus, ežere 7 salos, vie-

noje

iš jų,

Ilgasalė-

je, yra 7,7

m gilio ezerė-

lis, į kurį galima

iplaukti vandenin-

gu Būkos upeliu. Baluošą nuo Dringio ežero skiria 1 km tarpas. Čia laivelius tenka pernešti. Dringis - pats didžiausias šio ežeryno ežeras. Jo ilgis 4,5 km, plotis - 3 km, plotas - 726 ha, yra 5 salos 3,4 ha ploto. Kran-

tomis galima baidare praplaukti, daug kur tra-sa sunkiai praeinama. Pakaso ežeras - tarsi Tauragno tasa, visu savo 3,3 km ilgiu ištisęs iš šiaurės vakarų į pietryčius. Kairysis ežero kran-tas aukštas, apaugęs vešliu mišku, dešinysis - žemas pelkėtas. Pietrytineje įlankoje ties Ruk-šenų kaimu Žvérinčiaus protaka patenkama į Ūkojo ežerą, jo ilgis 3 km, plotas 210 ha. Ūko-

jas gilia, 100 m ilgio, Alksnelės (Tako) protaka jungiasi su dubenio pa-vidalo Alksnaičio, o per jį ir su Alksno bei Linkmeno ežerais. Linkmenas jungiasi su Asalnykščio, Asėko ežerais. Asėko ežerą galima pasiekti ramiu, bet giliu ir žuvin-gu Srovės upeliu. Tai

Šakarvų ežeru. Žemiau Švenčionėlių - Ignalinos plento prasideda ilgas (12 km) Žeimenio eže-ras - išplatėjusi Žeime-nos upė.

Visus žygius parko ežerais turėsite atliki ne-motorizuotomis keliavimo priemonėmis sie-kiant išsaugoti pirmkyštę gamtinę aplinką. Mūsų krašte ežerai nėra gausiai tyrinėti. Ežero plotas, gylis, jo dubens forma apsprendžia tame vykstančius hidrodinaminius procesus, jo terminį ir hidrocheminį re-zimą, o jie savo ruožtu veikia ežerų florą ir faunu. Parko ežerų, įvairojančių dydžiais, gelmėmis ir kitomis hidrofizi-nėmis savybėmis, vande-nynėje vyrauja hidrokarbo-natų (5,9-340 mg/l), kal-cio (33-83,3 mg/l) ir mag-nio (3,8-22,8 mg/l) jonai. Bendroji vandens mine-ralizacija skirtingu laiku įvairiuose ežeruose syr-uoja nuo 32 iki 438 mg/l. Pvz., vasarą, esant vandens temperatūrai 18-20°C, bendra vandens mineralizacija ūsiuose 231 mg/l.

Hidrokarbonatų, kal-cio, magnio jonų kiekis ir nuo jo priklausančios bendros mineralizacijos metinė kaita labai pana-si - didžiausi kiekiai bū-na baigiantis žiemai, mažiausi - vasarą. Visuose ežeruose, išskyrus labai seklius, mineralizacija auga didėjant gyliai. Pvz., Pakaso ežere priedugni-niame sluoksnyje bendras šarmingumas padidėja 0,56 mg-ekv/l, kalcio - 0,44 mg-ekv/l, magnio - 0,12 mg-ekv/l, Asalnų ežere, atitinkamai šar-mingumas ir kalcio

(nukelta į 6 p.)

ko teritorijoje yra giliausias Lietuvoje - Tauragno (65,5 m) - ežeras.

Ežerai yra svarbus gamtinės aplinkos veiksnys rekreacijoje. Aukštaitijos nacionalinis parkas yra populiarus, poilsiuotojų skaičius čia nuolat didėja. Rekreacinių veiklos formos prie ežerų yra labai įvairios - nuo paprasto laiko praleidimo, mėgėjiskos žūklės iki palyginti brangaus buriavimo. Be vandens telkinio neįsivaizduojama bendro profilio poilio zona, nes maudymasis ir kaitinimas pliaže yra patys populiausiai rekreacioniai užsiėmimai - to pageidauja apie 90 proc. respublikos gyventojų. Optimaliausiai bendro profilio rekreacinių zonos pločiai rei-

nių: bendras landšafto įsavinimo ir pertvarkymo laipsnis, naudojimo pobūdis, gamtos apsaugos respublikoje bendroji būklė, išlikusios gamtos ir kultūros vertybės, administravimo, ūkinės veiklos reikalai. Mūsų parko kraštovarkos pagrindinė idėja - ne visiškai atsisakyti bet kokių veiklos parke, bet ją derinti ir reglamentuoti, kad gamtinės bei kul-tūrinės vertybės būtų ir naudojamos, ir kartu iš-liktų nepraradusios vertės neribotai ilgą laiką. Šių, palyginus prieštarinę uždavinę sprendimas gan sudėtinga problema. Čia gelbsti zona-vimas. Jis įtakoja ir vandens turizmą parke, susojimo nakynei vietas. ANP ežerai jungiasi

protomis galima baidare praplaukti, daug kur tra-sa sunkiai praeinama. Pakaso ežeras - tarsi Tauragno tasa, visu savo 3,3 km ilgiu ištisęs iš šiaurės vakarų į pietryčius. Kairysis ežero kran-tas aukštas, apaugęs vešliu mišku, dešinysis - žemas pelkėtas. Pietrytineje įlankoje ties Ruk-šenų kaimu Žvérinčiaus protaka patenkama į Ūkojo ežerą, jo ilgis 3 km, plotas 210 ha. Ūko-jas gilia, 100 m ilgio, Alksnelės (Tako) protaka jungiasi su dubenio pa-vidalo Alksnaičio, o per jį ir su Alksno bei Linkmeno ežerais. Linkmenas jungiasi su Asalnykščio, Asėko ežerais. Asėko ežerą galima pasiekti ramiu, bet giliu ir žuvin-gu Srovės upeliu. Tai

ŽMOGUS AR UNGURYS IŠVARYS VĖŽIUS IŠ ANP EŽERU?

(atkelta iš 5 p.)

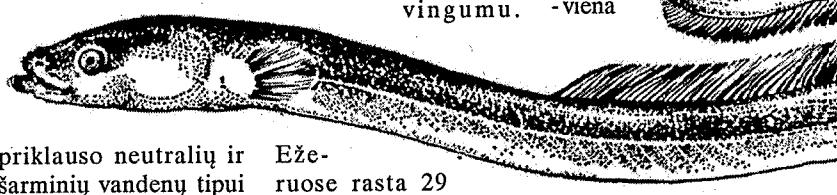
koncentracija - 0,28 mg-ekv/l, magnio - 0,12 mg-ekv/l. Almajos ežere šarminumas priedugnėje 0,36 mg-ekv/l didesnis nei paviršiuje, kalcio - 0,24 mg-ekv/l, o tai rodo, kad intensyviai krinta CaCO_3 , nuosėdos, tuo tarpu Lūšių ežere bendrosios mineralizacijos komponentų koncentracijos paviršiuje ir priedugnėje mažai tesiskiria, kas rodo, kad Ca nuosėdos nekinta.

Deguonies koncentracija krinta 0 - 19,2 mg/l ribose. Kai kurių ežerų priedugniniame sluoksnyje baigiantis žiemai ir vasaros antroje pusėje

cija priedugniniame sluoksnyje mažėja iki 2,6 mg/l (20,8% prisotinimo). Baluošo ežere iki 1,3 mg/l (11%), Dringyje, Pakase - iki 0,2 mg/l (1,7-1,8%).

Parko ežerai pagal pH dydį

cesai mažiau pastebimi. Nustatyta, kad vandens skaidrumas ir spalva tiesiog proporcingsi ežero gyliai. Ežerai skiriasi tiek fiziniem - geografiniems charakteristikom, tiek gyvenančiomis žuvų rūšimis ir bendru žuvynumu.

priklause neutralių ir šarminių vandenų tipui (pH - 7,0 - 9,2).

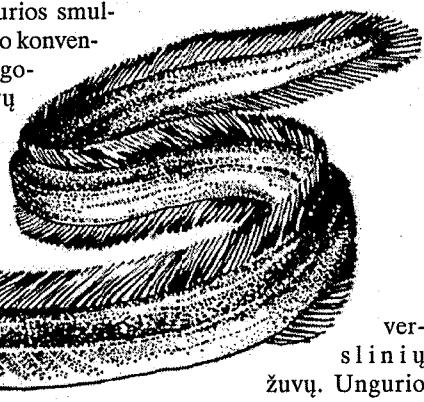
Pagal savo padėti sau- sumos reljefe, ežerai akumiliuoja medžiagas, kurios cirkuliuoja jų vandens baseino ribose.

Ežeruose rasta 29 rūšių žuvys, priklausantios 11 šeimų. Išairūs tyrimų rezultatai parodė, kad pagrindinių verslinių žuvų rūsių reprodukcijai tinka: syko rep-

Parko upėse nėra vertingų praeivių (lašiša, šlakis, žiobris), pusiau praeivių ir šaltamiegų žuvų rūsių. Žuvininkystės požiūriu upės mažai vertingos, jose dažniausiai vyrauja mišri upinė - ežerinė šiltavandenė ichthiofauna. Upėse gyvena tik kai kurios smulkios Berno konvencijos saugomas žuvų rūšys.

Žuvys
- visauga
- viena

Viena svarbiausių žuvų išteklių atkūrimo priemonių - žuvivaisa. Ežerų ichtiofauna papildyta įleidžiant vertingų rūsių žuvę: lydeku, karšių, sterkų, lynų, karpų ir kt. Ungurys - viena iš svarbiausių i mūsų ežerų introdukuojamų

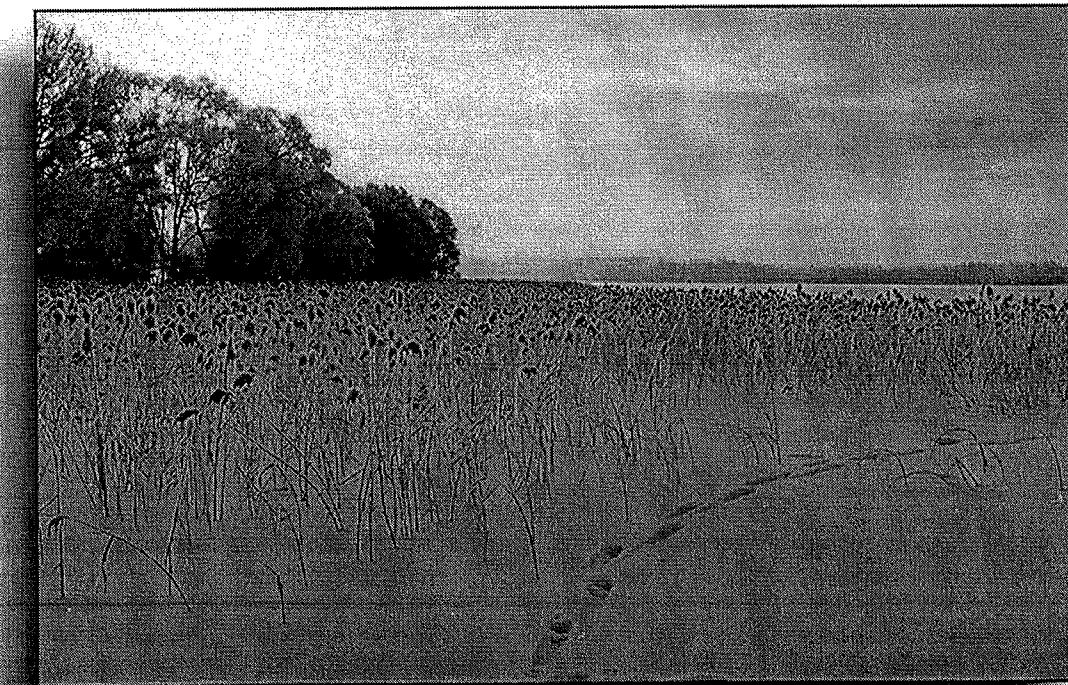
vers
slinių
žuvų. Ungurio

atsargos nuolat papildomas, atvežiant "stiklinius" unguriukus iš Anglijos, Prancūzijos arba paaugintus iš Vokietijos. Unguriai leisti nuo 1960

m. Dėl ežerų pratakuomo jie pasklinda po visus ežerus. Gausiausiais laimikiais pasižymi Šakarvai (19,4%, 3,7 kg/ha), Dringykštis (12,1%, 1,1 kg/ha), Dringis (1,9%, 0,2 kg/ha). Šiuo metu unguvio laimikiai smarkiai sumažėjo, kadangi keletą metų į Lietuvos ežerus jie nebuvavo leisti. O gal tai ir gerai - ungurys vienas iš pagrindinių vėžio priešų. Ten, kur jie išiveisia, nebegyvena vėžiai.

Gamtos išteklių racionalus panaudojimas, apsauga negalimi be mokslinių tyrimų. Pirmiausia yra būtina informacija apie žuvų bendrijų struktūras ir žuvų išteklių išairių tipų ežeruose ir upėse. Šiuo metu turima tokio pobūdžio informacija yra nepakankama, mokslinių institucijų tyrimai atliki tik didesniuose ežeruose.

**Vytautas
VILČINSKAS**
hidrobiologas-
žuvininkas

pasireiškia deguonies deficitas (0-1 mg/l). Gi liuose Lūšių, Asalnų ežeruose gana didelė ištirpusio deguonies koncentracija ir priedugniniame sluoksnyje (56,4 proc. prisotinimo arba 6,7 mg/l), o Šakarvų ežere deguonies koncentra-

Biogenų kaupimosi rezultate, veikiant aplinkos faktoriams, vyksta pastovus ežerų trofiskumo laipsnio kitimas. Natūraliomis sąlygomis šis procesas labai lėtas, bet žmogus savo ūkinė veikla ji pastebimai spartina. Giliemis ezerams šie pro-

rodukcijai - Asalnų, Lūšių, seliavos - Dringio, Baluošo, Ūsių; stintos - Lūšių, Asalnų, Ūkojo, Alksnaičio, Almajos; lyno - Asėko, Dringykštis; lydekos - Alksno, Balčio; peledės - Joskučio, Balčio; karpio - Balčio, Joskučio.

Apsaugos formos ir priemonės pilnai neužtikrina žuvų išteklių apsaugos parko ežeruose ir upėse. Tai siejama su dideliu vandenų kiekiu, gamtos augininkų aprūpinimu transportu ir kitomis priemonėmis, pažeidėjų skaičiumi ir kt.

Aukštaitijos nacionaliame parke 69% teritorijos užima miškai. Bendras jų plotas - 26230 ha. Juose sukaupa 438 tūkst. ktm. medienos. Pagal medžių rūšis vyravauja pušynai - 8%, žymiai mažiau yra beržynų - 9%, eglynų - 5%, juodalksnynų - 2%, o kitų rūšių medynai užima 3% bendro miškų ploto.

Atskirai reikia pažymeti ažuolynų būklę. Jie užima vos 0,1% arba 19 ha plotą. Tai unikaliosi reliktai, išlikę nuo 16 a., kaip antai: Ginučių ažuolynas, augantis pusiasalyje tarp Asėko ir Linkmeno ežerų ir Pabiržės ažuolynas - pusiasalyje tarp Asalnų ir Lūšių ežerų. M. Lukino duomenimis 13 a. Lūšių, Asalnų, Ūkojo ir Alksno pakrantėse augo ažuolynai. Tai liudija iki šiol išlikę Trainiškio, Varniškių ir Salų II ažuolai - gamtos paminklai. Nemažai ažuolių giraicių buvo ir Ažvinčių girioje.

ANP vidutinis medynų tūris 167 ktm/ha, brandžių medynų vidutinis tūris - 309 ktm/ha. Ažvinčių girios rezervatinė zonoje aptinkami 150-180 metų vidutinio,

ANP miškai

29-32 m aukščio, vidutinio 42 cm skersmens, 0,8-1 skalsumo, kuriuoje medienos tūris siekia 500-600 ktm/ha, medynai. Vidutinis medynų priaugis 3,6 ktm/ha.

Dauguma parko medynų pagal vyraujančias rūšis yra gryni. Pušynuose pušys sudaro apie 90% tūrio. Po 5% sudaro eglės ir lapuočiai. Eglynuose apie 70% tūrio sudaro eglės, apie 20% pušys ir 10% eglės ir po 5% juodalksnynai ir kiti minkštjieji lapuočiai.

Pagal amžių jaunuolynai sudaro 29%, pusamžiai medynai - 38%, pribrestantieji - 30% ir brandūs bei perbrendę medynai vos 3%. bendro medynų ploto. Vidutinis medynų amžius - 48 metų.

ANP miškų augimvietės nederlingos. Vidutinis medynų bonitas II, III. I ar I boniteito medynai sudaro 16%, II boniteito - 45%, III boniteito - 31% o IV-Va boniteito medynai - 8% bendro

ploto.

Vidutinis medynų skalsumas 0,72. Aukšto skalsumo medynai sudaro 14,5%, vidutinio skalsumo - 77% ir mažo skalsumo medynai - 8,5% bendro ploto.

Parko miškuose būdingos sausos ir mažai derlingos augimvietės. Pagal miško tipus didžiausią dalį sudaro kerpiniai ir brukniniai pušynai, mažiau - viržiniai ir brukniniai-mėlyniniai pušynai. Vidutinio derlingumo augimvietėse pagal miško tipus didžiausią dalį sudaro mėlyniniai ir mėlyniniai-kisikiakopūstiniai pušynai, o pelkinėse augimvietėse - gailiniai arba kimininiai.

1974 m. įkūrės nacionalinį parką pagrindinio miško naudojimo kirtimai, o kartu ir pušynų sakiniams buvo uždrausti. Tuo būdu buvo užkonseruota apie 100 ha. gamtinę brandą pasiekusių pušynų. Dalis jų buvo nusakinti cheminiu būdu ir šiuo metu, pa-

kenkti balanos ir šerdies puvinui, pradėjo džūti. Pagrindinio naudojimo kirtimų biržė nacionaliniam parkui patvirtinta 1995 m. 6,6 tūkst. ktm: spylgiuočių poūkyje - 5,4 tūkst. ktm ir minkštųjų lapuočių poūkyje - 1,2 tūkst. ktm. Vidutiniškai išskertama 25 ha brandžių medynų.

Tarpinio naudojimo kirtimai vykdomi 2500 ha plote, išskertama 24 tūkst. ktm medienos: jaunuolynų ugdymas vykdomas 40 ha plote, retinimai - 80 ha plote, einamieji kirtimai - 45 ha, likęs plotas kertamas sanitariniais kirtimais. Ugdomasiai kirtimai.

Administracine tvarka parko miškai paskirstytų į 6 girininkijas ir 39 eiguvas:

Ginučių girininkija,
Kaltanėnų girininkija,
Linkmenų girininkija,
Palūšės girininkija,
Minčiagirės girininkija,
Vaišniūnų girininkija,

plotas - 2901 ha.
plotas - 4565 ha.
plotas - 3262 ha.
plotas - 3408 ha.
plotas - 6092 ha.
plotas - 6002 ha.

Vidutinis eiguvos plotas 673 ha.

timais kas metai išskerta apie 5 tūkst. ktm medienos.

Kiekvienais metais vidutiniškai apželdoma apie 20 ha kirtaviečių ir

Vincas ŠAKALYS
Aukštaitijos
nacionalinio parko
vyriausiasis
miškininkas.

NAUJOS ANP TERITORIJOS

Naujoji Linkmenų girininkija

Pirmausia šiek tiek išstorijos iki buvo susiformuota dabartinė Linkmenų girininkija.

Iki 1958 m. girininkijos buvo gana stambios. Viena iš tokų buvo Labanoro girininkija. Jos plotas buvo apie 10000 ha. 1958 m. gegužės 11 d. ši girininkija buvo padalinta ir iškurtai nauja - Kiauneliškio girininkija su raštine Saldutiškyje. 1960 m. dalis Kiauneliškio girininkijos ploto buvo perduota Labanoro ir Antaliedės girininkijoms, o Kaltanėnų girininkijos Palabažio miškas buvo prijungtas prie Kiauneliškio girininkijos. Nuo

1967 m. sausio 1 d. dalis girininkijos miškų, esančių Utėnos rajone, buvo perduoti naujai iškurtai Utėnos miškų ūkio Saldutiškio girininkijai. Nuo to laiko girininkijos plotas - 3135 ha - išliko ne-pakitaes iki 1998 m. 1970 m. prie Linkmenų, Limino kaimo, buvo pastatyta girininkijos sodyba. 1971 m. kovo 1 d. girininkijos pavadinimas buvo pakeistas į "Linkmenų".

Linkmenų girininkijos būta ir iki karinėje, neprieklausomoje Lietuvos. Ji minima 1997 m. išleistoje knygoje "Lietuvos miškininkai". 1924,

1925 m. joje girininku dirbo Jonas Pocius, 1944, 1945 metais - Petras Šeša. Girininkija priklauso Labanoro miškų urėdijai, kurios raštine buvo Saldutiškyje, dabartiname ambulatorijos pastate. Jei pasitaikytų skaitytojų, turinčių smulkesnių žinių apie tuometinę Linkmenų girininkiją, prašau atsiųsti žinią adresu: Linkmenų girininkija, Linkmenų sen., Ignalinos r. Būsiu labai dėkingas.

Aukštaitijos nacionalinis parkas buvo įkurtas 1974 m. Antruojį plėtinimo etapu buvo numatyta parko teritoriją dar labiau išplėsti, pasiekiant net Molėtų rajoną. Tačiau buvo apsiribota mažesniu plotu. Linkmenų girininkija prie Aukštaitijos nacionalinio parko prijungta su 1831,2 ha

ploto valstybiniais miškais. I girininkijos sudėtį dar įjungta dalis Kaltanėnų girininkijos valstybinių miškų bei buvusių "Vilties" kolūkio ir Svenčionių r. Cernachovskio kolūkio miškų. Bendras girininkijos plotas yra 3262,6 ha.

Girininkijos teritorijoje yra keletas archeologinių paminklų - Gražiojo, Sidariškių pilkapiai (dar vadinti Švedkapiais), dveji Kuprių pilkapiai. Kuprių alkakalnis-alkaragis, aiškiai dirbtinio pobūdžio Linkmenų piliakalnis (pilalė).

Labai įdomūs vandens telkių ir kaimelių, vienkiemiu pavadinimai, kurių pagrindą sudaro žvėrių, paukščių, žuvų vardai. Jų tarpe dominoja Kiaunė - matyt, praeityje čia jų buvo de-

vynios galybės. Trijų rajonų - Ignalinos, Sventojių ir Utėnos - sandūroje yra trys kaimeliai vienu pavadinimu - Kiauneliškis. Paminėtini ir kiti pavadinimai: upė Kiaunė, ežeras Kiaunas, kaimai - Pakiaunys, Stirnė, Briedinė, Zvirbliškė, ežerai: Kurtinėlis, Ešerinis, Aukšlinis, Lydekinis.

Girininkijos teritorijoje yra keletas liaudies meistrių-audėjų. Tai Naujasodžio kaimo gyventoja Malvina Raginytė, Stirnynėje - Lionė Nasevičienė, Linkmenyse - Aleksandra Ruzgienė. Palabažio kaimo gyventoja buvęs girininkijos darbininkas, dabar jau pensininkas 76 metų amžiaus Julius Jusys, mokantis pinti labai dailius įvairiausio dydžio krepšius.

Algis MATEIKA

Aringas VOLUNGE Gorodeckis

Labai miela, kad buvę Aukštaitijos nacionalinio parko darbuotojai vis prisimena mus. Štai ir šiemet savo apsilankymu malonai nustebino Aringas Gorodeckis. Šiame Aringo gyvenimo etape jo veikla itin konkrečia - dabar jis saugo gamtą ne kaip visumą, bet jos svarbiausiąją tvarinį - žmogų. Jo darbas - socialinė žmogaus apsauga. Šaunu, kad jis dar mena savo veiklos starto vietą, malonu, kad besiukdamas žmogiškųjų rūpesčių verpete neužmiršta poezijos.

Kartu su B.Šablevičiumi jie "gimė" "Ladakalnį". Todėl labai miela, kad Aringas neužmiršo savo tvarinio ir po daugelio metų surado galimybę jo puslapius papuošti savo kūriniais.

D. Savickaitė

LADAKALNIS

Pamaži tarsi ant balno
Ritamės ant Lados kalno.
O tuo čia grožių grožybės -
Spindulių platiybės.

Ant, ūkojas susimaišęs,
Linkmenas krantus išlankešęs,
Pakasas iškasęs lovę
Almajas shambus senotis.

Alyksnas telksanti alksnynje,
Asečkas - sena puodyne,
Asalnai miela maružė
Ir vlena kita salužė.

Ant, kalvom miškų kepureis
Nulinkoja tarsi fūro.
Kiek akis likta užmato -
Vis tai girtos, pusų kvapas.

Ant, piliakalniui šlovingi.
Mūšiai ir saknėm garsinti -
Čia įtūčiai narstai gymės,
Šiota ligmanis brolius gyre.

Štai ponantis Puziniškis.
Ant, Linkmenio, Giniuškis.
Štai Taurapilis, Sirpedis -
Vis tai pilys buvo veikltos.

Pamaži tarsi ant balno
Ritamės ant Lados kalno.
O tuo čia grožių grožybės -
Spindulių platiybės.

NUOJAUTA

Susitiksim vėlei
Ir tikriausiai grei.
Saulės vytarellis
Sutemas ūkeik.

Eisime, godostim
Rytmečio keliu.
Lietuoj susostim
Jūros pakrašty.

Ir nektlausim nėko
Net melsvų šiltų -
Ar nuvys leista būti
Dievmedžiu žaltin.

Susitiksim vėlei
Ir tikriausiai grei.
Saulės vytarellis
Sutemas ūkeik.

Eisime, godostim
Rytmečio keliu.
Lietuoj susostim
Jūros pakrašty.

ALKIS

Mes alkstam dvastojo,
Vien tik dvastojo -
Nebepasotins žemėši jausmai.
Aukos galia širdy trašém -
Mes iš anos - slėpingostos būties..

Mes mylim dvastojo,
Vien tik dvastojo -
Tik čia džiaugsmat ir triūdesys.
Getimuoose atilsto nepėšim -
Ižulis chaoso virpuly...

Mes kyljam dvastojo,
Vien tik dvastojo -
Tik čia sparnai ir sveikata.
Nei vlenas laimės mesurastim
Pamynę dieviškas erčias...

Mes alkstam dvastojo,
Vien tik dvastojo -
Nebepasotins žemėši jausmai.
Aukos galia širdy trašém -
Mes iš anos - slėpingostos būties...

LAUDANAS

Lada, Lada motinėle
Prie laves glaudžiuos aš vėter.
Po tokios didžios grožybių
Man betruksia amžinybės.

Dievo meiles, palaimas
Po tyros, karštas maldos.
Viso švento admirinimo,
Viešpaties prisikėlimo.

Ant laimingingo Lados hauno
Pagiedokim apie diharma.
Apie Geniąjų Ladviečę
Ir jos dukterį Letužę.

Lada, Lada motinėle
Prie laves glaudžiuos aš vėter.
Po tokios didžios grožybių
Man betruksia amžinybės.

ATSISVEIKINIMAS

Sudie, sudie -
Nors gal dar šiandien
Mes vėl galestim susitiki.

Sudie, sudie -
Nors ir nemoriū
Dar su tavimi išsišikin.

Sudie, sudie -
Rytoj ateistu
Minčių sparnuotoju taku.

Sudie, sudie -
Dar nemedki
Dar minuteleti pasilik.

Sudie, sudie -
Neatsitoliuk
Skubėti algaliuos sugrizi.

Sudie, sudie -
Nors gal dar šiandien
Mes vėl galestim susitiki.

Sudie, sudie -
Nors ir nemoriū
Dar su tavimi išsišikin.

VOLUNGE

ODĖ LEDYNUI

Menų tave skaitstus ledynme,
Kurs mangą dengei tėvyne.
Kurs šią šalį apvalė.
Halvas ir klonius patikai.

Menų tave skaitstus ledynme
Varškiam giminėčių ežeryne.
Man tavo tyrima brangi
Smiltelėje ir tirpsmo vandenyn.

Menų tave skaitstus ledynme,
Riepuodamas giliat pušyne -
Tav iščiuviat čia ūpentai
Giedojo arbutkos balsais.

Menų tave skaitstus ledynme,
Geru žodžiu ir vilčiu,
Kad vėl siuž žemę lyg merginą
Rėdys į kaip hadais naujai.

Menų tave skaitstus ledynme,
Kurs mangą dengei tėvyne.
Kurs šią šalį apvalė
Halvas ir klonius patikai.

ILGESIO DAINA

Ateisi tu,
Ir tuoj mane pažinsi -
Iš lūpų sušauptu.

Ateisi tu,
Ir tuoj mane suprasti -
Be žodžių iš aklių.

Ateisi tu,
Ir ranką tau paduostu -
Nes mūs kelių vienoda paskirtis.

Ateisi tu,
Ir nesiskirstim niekad -
Jau nesiskirstim niekad niekada
Kasnau sapnuosime teliją balta
Ir shrydu žvirginių laukų.

Ateisi tu,
Ir tuoj mane pažinsi -
Iš lūpų sušauptu.
Ateisi tu
Ir tuoj mane suprasti -
Be žodžių iš aklių.

foto A. PANAVAS

VIZIJA

Sapnavau žvaigžduče
skriekančią link Žemės -
Ryžto ugnimi liepsnojo jostos ketias.
Ir matūau tarpektlio gitumoj
Raičiojos gyvatė suylančios odo.
O tenais kalnuose, tarp sniegynų
Skleidės dieviška letija.

Ak prisiminiau, prisiminiau -
Tai tu, vėl gržiai
apskriejus mūs ratui.
Dievo valios vedina.
Džiaugia baimę nešidama.
Pražiūgi setonut lemdama.
Permaišas žmonijai skelbdama.

Sapnavau žvaigžduče
skriekančią link Žemės -
Ryžto ugnimi liepsnojo jostos ketias.
Ir matūau tarpektlio gitumoj
Raičiojos gyvatė suylančios odo.
O tenais kalnuose, tarp sniegynų
Skleidės dieviška letija.

MYLIU TAVE

Myliu tave,
Myliu tave,
Nes tu mylėti mocht
Tikiu tave,
Nes tu kitais tiki.

Seku tave,
Nes tu esi kitokia -
Pamynius ego bandymui
lauke.

Vejuos tave,
Bet tu nebesustoki
Abiem mums lemia
Pereit šias girtas.

Šaukiu tave -
Keliavu mane išmokyk
Nepasiklystant savo svajose

Myliu tave,
Nes tu mylėti mocht
Tikiu tave,
Nes tu kitais tiki.

Seku tave,
Nes tu esi kitokia -
Pamynius ego bandymui
lauke.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

ŽVYRĖS *Lagopus lagopus L.*, TEBEGYVENA LIETUVOJE

Žvyrės, vištinių būrio paukščiai, Lietuvoje yra laikomos išnykusia rūšimi. Prof. T.Ivanauskas rašė žvyrę buvus dažnu paukščiu 19 a. Lietuvoje. Paskutinės žinios apie žvyrę Lietuvoje, kaip teigia "Lietuvos fauna", išlikusios iš maždaug 1955 m.

Vyravusi nuomonė apie žvyrų išnykimą trukdė jos ankstesnes paieškas. O rūsis į dabartinį Lietuvos paukščių sąrašą yra įtraukiamai salyginių, neturint apie ją žinių.

1997 m. žvyrų buvimas įrodytas Labanoro girių masyve, aukštapel-

vo rasti vištinių paukščių ekskrementų, kurie labai žymiai skyrėsi nuo tetervinų maisto liekanų.

1997 03 28 girininkas K.Grašys toje pelkėje pastebėjo 3 baltus paukščius, kurie, pasibaidę žmonių, nuskrido šalin. Vėliau tą pačią dieną pelkėje jis klausėsi nežinomu paukščių balsų (kudakavimą) ir prisartino išsiaiškinti. Iš pernykštės žolės pakilo 3 balti paukščiai, nuskrido per 100-130 m, nutūpė į medį.

1997 04 02 ir 06 d. K.Grašys sutiko "baltą teterviną", stovėjusį ant žemės per 8-10 m nuo

ru, o plunksnos deformuotos buvusio, bet ištirpusio sniego. Per 400 m nuo šių liekanų radau plasnojamą plunksnų - per pusę ruda su balta. Be to, radau keletą šviežių ekskrementų, kurie susikaupia krūvelėmis paukščių nakvojimo vietose. Šalia esantys tetervino ekskrementai turėjo kitą formą ir parametrus: suliginimas tapo reikalingu kuo tiksliau įrodant žvyrės tapatybę. (Pastaba: jerubės čia niekada nesislanko. - tai joms svetimas biotapas, bet to, jų ekskrementai kitos sudėties ir dydžių.) Žvyrų ekskrementų forma gana vienoda. Jų turinys - supresuotos viržių ir kitų augalų pumpurų liekanos, sausos, vienodai šviešiai rudos, be balto spalvos.

1997 04

kelio miške. Miškas - sausas pušynas, 30 metų kerpsilis *Pinetum cladoniosum*. Netoli tos vietas yra Snaigyno ežeras su pelkiniu apyežeriu (200 ir 400 m atstumu).

1997 04 08 d. pelkėje radome žvyrės liekanas - baltas plunksnas su polplunksniais. Paukštis buvo žuvęs apie 1996 m. gruodžio mėnesį, nes jau buvęs žiemos apda-

raso R.Potapovas ir L.Jonsson. Tetervinų balsai, kurie taip pat girdėjos tuo metu, autoriui buvo žinomi. Žvyrės balsas - garsių, aštrių, stipriai kirčiuotų skiemėnų serija "kek-kek-kék...". Šie garsai buvo stipriausiai girdimi, ir tai galėjo būti vieno patino balsas, kiti galėjo būti toliau, - klausytis trukdė ir kitų paukščių rytiniai balsai. Žvyrės balsas pasigirdo 90 min. iki Saulėtekio ir tėsesi 17 minučių.

1997 05 01 d. K.Grašys vieną žvyrę išbaidė iš pelkės pakraščio.

1997 08 19 d. žvyrės liekanas radau pelkės riboje su mišku. Tai buvo plėšraus paukščio šviežiai nupešta žvyrė - krūva plunksnų su raumens ir odos skiautėmis. Plunksnas turėjo surinkęs.

Biotapas: kimininė aukštapelkė *Pinetum sphagnosum*. Pušelės iki 7 m aukščio, daugumoje - iki 5 m ir žemesnės. Atvirų, be pušelių, plotų nedaug. Pomiškio nėra. Krūmokšnių augmeniją sudaro (mažėjančia linija):

1. Viržis
2. Spanguolė
3. Bereinis
4. Gailis
5. Girtuoklė
6. Balažuvė
7. Beržas keružis
8. Varnuogė

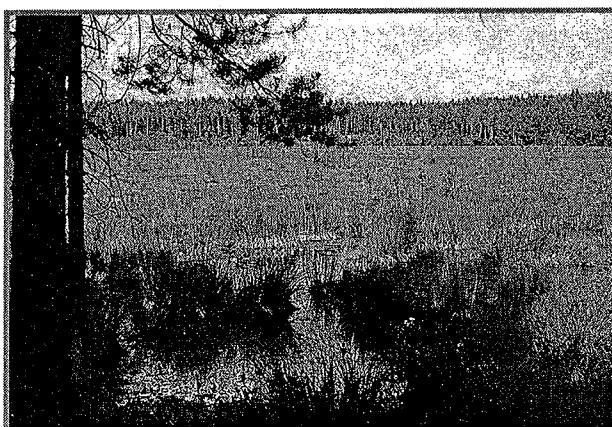
Tai atitinka literatūroje nurodomus žvyrės biotapus. Tačiau iš pel-

kės žvyrės išleikia maitintis ir į aplinkinius miškinius plotus.

Tokiu būdu, paieškų rezultatai leidžia tvirtinti apie žvyrų buvimą Rytų Lietuvoje 1984-1997 metų laikotarpyje. Bet žvyrų statusas lieka neaiškus. Galimos 2 priešingos priežiūros:

1. Žvyrės šiose vietose nuo 19 a. nebuvo išnykusios. Tai rami, ūkinės veiklos neliečiamā pelkė, tinkami biotopai.

2. Žvyrės Rytų Lietuvoje pasirodo periodiškai, tam tikrais laiko intervalais. Po galimo paukščių išnykimo (per mažas individų skaičius

Žvyrų gyvenamoji pelkė

fot. B. ŠABLEVIČIUS

kėje (Švenčionių raj.).

1984 07 21 radau 2 plunksnas, kurių pirmoji pusė buvo šviesiai ruda, o antroji pusė - balta. Tų metų registracijos įrašuose ši radinė užregistruavau kaip žvyrų buvimo toje pelkėje įrodymą. Tačiau dėl klaudingos išankstinės nuostatos žvyrų paiešką nevykdžiau. Iki 1995 m. atsiskirtinai pelkėje tekda-

kelio miške. Miškas - sausas pušynas, 30 metų kerpsilis *Pinetum cladoniosum*. Netoli tos vietas yra Snaigyno ežeras su pelkiniu apyežeriu (200 ir 400 m atstumu).

1997 04 08 d. pelkėje radome žvyrės liekanas - baltas plunksnas su polplunksniais. Paukštis buvo žuvęs apie 1996 m. gruodžio mėnesį, nes jau buvęs žiemos apda-

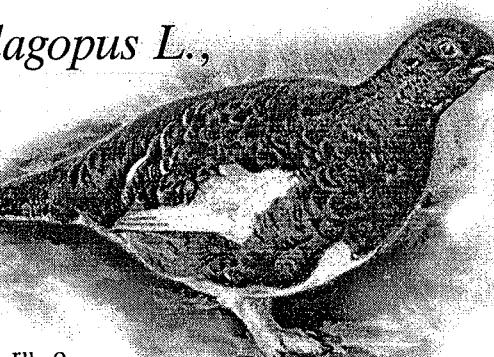
26 d. pelkėje pakeliau 2 žvyrės. Plunksnų apdaras margas, vyravo balta spalva, ypač sparnuose. Paukštis pakilo nuo žemės, iš žolės per 22 m nuo stebėtojo. Pakilę tuo pat dingo virš žemę pelkės pušelių.

1997 04 27 d. auštant (giedra, -4°C) šalia tos vietas teko klausytis tuoktuvinų žvyrų balsų. (Juos gana detaliai ap-

nesėkmingai perduoda genetinę informaciją, plėšrūnų įtaka baltiems paukščiams besniegiais žiemos ir pavasario mėnesiais ir pan.), jie vėl čia pasirodo iš šiaurinių platumų, pvz., Šiaurės Rytų Baltarusijos dalies, kurioje gausu miško aukštapelkių. Rusijoje nustatyta, kad žvyrės prasiškverbia iki 200 km į pietus nuo arealo pietinės ribos, o Šiaurės Amerikoje - net iki 1000 km į pietus.

Ūkinės veiklos pavojus žvyrų dabartinei gyvenamajai vietai negresia. Žmonės čia gausiai pasirodo spanguolių rinkimo metu, kada žvyrės nebijo baidymo. Svarbu, kad žvyrėms nepakenktų ornitologai - nuotykių ieškotojai ir gamtos fotografai.

Bronius
ŠABLEVIČIUS

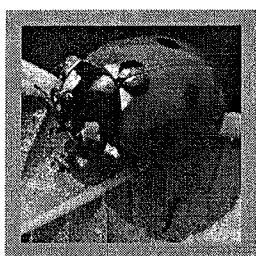

Žvyrės koja
a - žiemą, b - vasarą

22-taškė boružė (*Thea vigintiduopunctata L.*)

Ar nekeista, kad iš 3600 vabalėlių rūsių Lietuvoje žmonės atpažįsta du - koloradą ir boružę - dievo karvytę. Gal todėl, kad pirmasis tapo vos ne šeimos nariu, o antrasis vabalėlis žinomas iš vaikystės, kai iš boružėlės

7-taškė boružė (*Coccinella septempunctata L.*)

prašydamo saulės ir giedros. Ta dievo karvytė, ar petrelis - tai raudonais gražus blizgantys vabalėlius su juodais taškučiais. Bet émus doméatis, paaikškėja, kad yra ir daug kitokij boružių. Tai - ištisas pasaulis, kuriam vyksta idomus gyvenimas, kova už išlikimą. Net 4000 rūsių dievo karvyčių žinoma pasauly, o Lietuvoje - "vos" 48, tikimasi rasti dar 10-12 rūsių. Šie vaba-

lėliai yra tokie svarbūs gamtos procesuose, kad mokslininkai paskiria daug jégų ir laiko jų tyrimams, parašo ir apgina disertacijas.

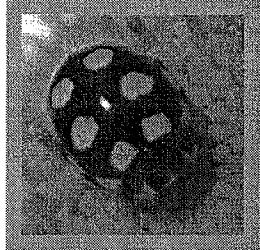
ANP iki šiol radau 21 boružių rūšį. Dažniausiai matomos 7-taškė, 5-taškė, 22-taškė, raštuotoji ir kt. boružės. Jos gyvena pievose, soduose, daržuose, pamirkškėse, šviesiuose miškuose. Lietuvoje dažniausia dievo karvytė vadinas akiuotoji boružė (žr. nuotrauką), sie-

Akiuotoji boružė (*Anatis ocellata L.*)

kia apie 1 cm ilgio, o žiausioji - taškuotoji boružė - vos 1,5 mm. Visos boružės labai vikrios ir judrios, daug klapoją, skraido ir susitelkia ten, kur yra amaru. Tai svar-

biasias boružių maistas. Štai Kaune slypi boružių nauda žmogui: boružės masiškai naikina amarus ir be jų net negalėtų išgy-

14-taškė boružė (*Coccinula quatuordecimpustulata L.*)

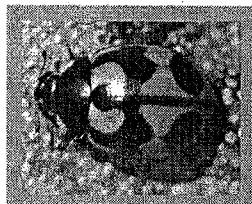
venti. Praktiniai tyrimais nustatyta, kad boružės éda 62 rūsių amarus, be to, tripsus, voratinklines erkes, t.y. žemés ūkio kultūrų kenkėjus. Bandymai rodo, kad 1 boružė per parą galiau suésti 176 amarus. Tačiau juos éda ir boružės lervutės, kurios labai vikrios, bégioja žole, lapais ir medžioja amarus. 1 lervutė per parą jų galiau suésti iki 185. Kiek jų viso sunaikina 1 boružė per savo gyvenimą? Pasidomékime asmeniniu dievo karvytés gyvenimu.

Vabalėliai pavasarį at-

kunta patys pirmieji, vos tik oras sušyla bent iki +8°C. Tada amaru dar néra, ir boružės laukia pirmųjų žiedų: jos valgo nektarą, žiedadulkes, bet sodo medžių žiedų jos negraužia. Kiaušinukus deda krūvelėmis po 3-80. Jie priklijuoti prie žolés ir lapų išbūna 6-8 dienas. Lervutės išsirita ir tuo išbégioja ieškoti amaru - savo maisto. Ši stadija téssiasi 17-26 dienas, per kurias lervutės junta nepabaigiam alkį ir todėl pastoviai laksto, ieškodamos amaru. Kai lervutė galutinai pasisotina, uodegėle prisiklijuoja prie lapo ir visa pakimba žemyn galva. Taip ji kybo 6-7 dienas. Per tą laiką

tik maitinasi. Taip jos sulaukia rudens, po to skrenda žiemoti į miško paklotę, po sausų medžių žieve, į trobesių plysius. Ir tik sulaukusios kito pavasario, ims veistis.

Atminkite: JEIGU SKRUZDËS AMARUS GLOBOJA, TAI BO RUŽËS JUOS NAIKINA.

Raštuotoji boružė (*Coccinella hieroglyphica L.*)

Kuo daugiau boružių sode ir darže, tuo mažiau jame amaru. Nesumažykite boružių su koloradu - jis juostuotas, o boružės taškuotos. Kad boružių nauda padidetų, reiki:

1. Nedeginti žolęs pievose, pamirkškėse, grioviuose.

2. Laukuose sodinti apsauginius želdinius (krūmus, medžius).

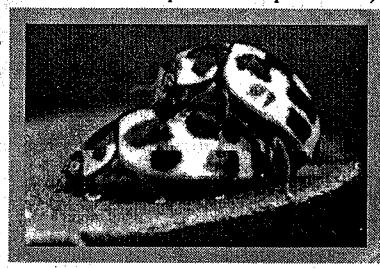
3. Tose vietose riboti chemikalų naudojimą.

4. Verta iš pievų, parkų ir kitur lervutes paleisti į sodus ir daržus.

5. Sukultūrinto kraštovaizdžio su dirbtinėmis pievomis, vienodais paselių laukais boružės vengia, todėl pageidautini ivairių kultūrų paselių, ivairūs želdiniai, natūralios pievos.

Bronius ŠABLEVIČIUS
nuotraukos autorius

Juodasiūlė boružė (*Propylaea quatuordecimpunctata L.*)

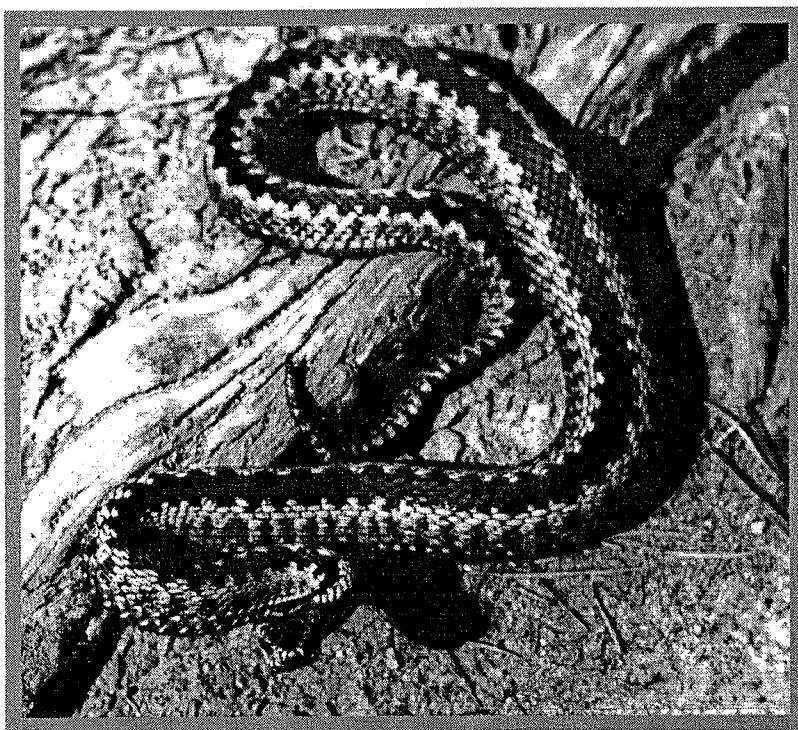
Žinios iš gyvatyno

1998 06 18 d. susiti-
kau su gyvate Ažvinčių
girios rezervate, Gervė-
čių raistelyje. Tai priver-
tė giliai moksliskai susi-
mastyti. Ahaha: per 22
darbo metus - tai net ant-
roji gyvatė šiose vietose.
Taigi, vidutiniškai viena
gyvatė per 10,5 metų arba
0,0952 gyvatės per metus.
Netiršta! Pirmoji, čia stebėta 1978 m.
balandyje, buvo juoda, be
jokio zigzago nugaroje,
o ši - ruda pilka ir orna-
mentuota. Labai jauki,
bendravo su manimi va-
landėlæ.

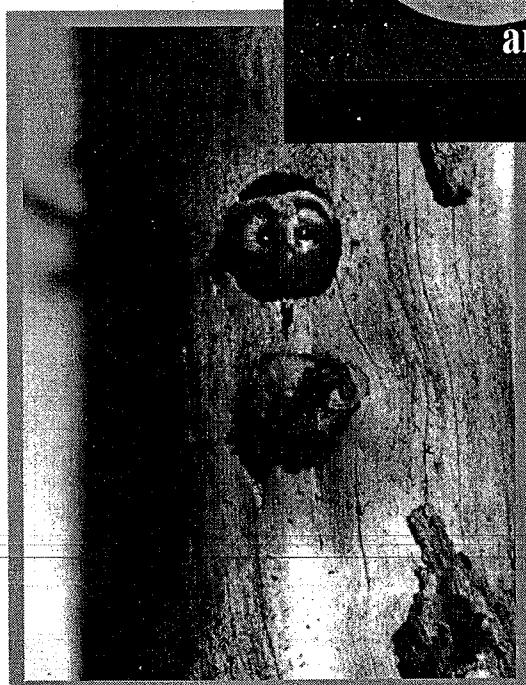
Gyatės tapo didžiu-
le retenybe nacionaliniae
me parke. Čia gali pamatyti
visokius nematytius
augalus, paukščius, dru-
gius, vabalus, pagaliau
net mešką, o gyvačių...
Tai atsitiko todėl, kad
žmonės tapo piktesni už
gyvates.

Žmogaus teisių ižeidimas

Pradedant 1978 m.
parko giriose buvo daug
pelėdų lutučių. Čia atrasti
ir pirmieji jų lizdai Lie-
tuvos Respublikoje (tai
didelė garbė Aukštaitijos
nacionaliniams parkui,
bet jis niekur ir niekaip
nesinaudoja lig šiol).
Dabar lutučių liko tik dėl
kvapo, nes apie 1979-
1985 metus jas ypač stro-
piai pjovė kiaunės, kaip
šeškai vištasis. Todėl pas-
kutiniai metais šių pel-
ėdų reikės ieškoti kaip
skraidačių lēkščių: gal
išgirsi kurią naktį. 1998
m. pavasarį Ažvinčių-
Minčios giriose nuvażia-
vus po 20-30 km girdė-
davom vieną arba iš viso
nulį lutučių. Todėl šemet
atrusta lututė, žūrinti iš
drevės, labai pasaldino
(mano) gyvenimą. Atlė-
kiau nors nufotografuoti
visada puikiai atrodančią

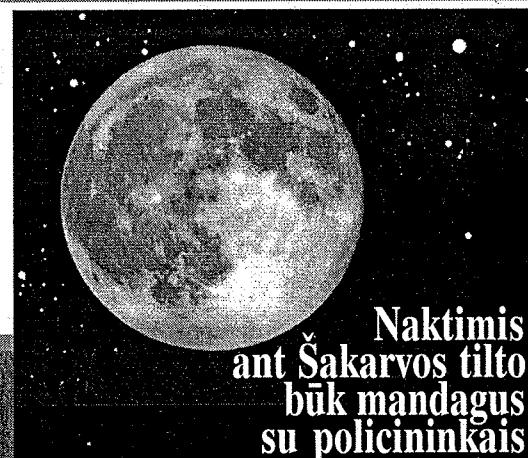

pelėdą. O ji, iš uokso iš-
vydusi, kad atejo ne jo
priešas kiaunė, o "toks
dvikojis" žmogus, labai
nusivylė, gražias gintari-
nes akis primerkė, ir vei-
deli iškreipė pasaulinio
nuobodulio išraiška. Ne-
trukus gražiausia iš gra-
žiausiuju pelėda nusmu-

ko atgal į uoksą. Gal ji
(jis) ten miega, gal kiau-
šinius peri. Spėjau porą
kartų spragtelti fotoapa-
ratu - ir pasimatymas
baigiasi. Gero po trupu-

Naktinis ant Šakarvos tilto būk mandagus su policininkais

t! Bet lututės abejingu-
mas mano pastangoms
ir teisei tyrinėti paukščių
gyvenimą - tiesiog iže-
diantis.
Ir ką tu jai padarysi?!

Berods 1993 m. šiltą
pavasario naktį su moks-
liniu bendaradarbiu Andriumi T. išėjome klau-
sytis paukščių balsų. Naktinis išgirsti tokius,
kurie negali būti klausomi
dieną, mat kai kurie
sparnuočiai aktyvūs nak-
tį, o dienomis miega ir
slepiasi. Šitaip ornitolo-
gai suregistrojo: griež-
les, putpeles, pelėdas, le-
lius, retas vandens vište-
les, anteles, žąseles, mė-
lyngurkles, baublius...
daug ka!

Mums jėinant į Šakar-
vos kaimą iš Tauragnų
kelio, pro šalį pralékė ga-
ziukas, bet sustojo ant
tilto ir laukė, pasirodo,
mūsų. Išlipo trys jaunuoliai (kaip gražiai skamba,
ar ne?), uniformuoti. Ig-

nalinos policija! Kas to-
kie, iš kur einate, kur ei-
nate, ką veikiate - ir ga-
lingai šviečia į akis, lyg iš
jų turėtų pasigirsti atsa-
kymas. Policija prisikišo
artி, face-to-face. taip sa-
kant, ir toliau pūtinėja
klausimus. Suvisai girti!

Ką sakyti? Tiesą! Kad
antrą nakties klausomės
pelėdų? (Ko - ko?) Pel-
ėdų. (Tu mus durniais
laikai?!?) Pas ką dirbi, kur
dirbi, su kuo dirbi? Ach
ten! Ar pažisti -uzdži -evi-
cių, Truskauškų? Žinoma.
Z., V. ir Antaną? Žinoma.
Kartu sėdim... Palei-do.
Nusinešdino. "Laimingai" likom ant
Šakarvos tilto. Galima
toliau klausytis mažojo
apuoko.

... o kolega E. Adoma-
maitis skaičiavo griežles
važiuodamas automobi-
liu. Irgi naktį - tokia me-
todika. Pavažiuoja, su-
stoja, išjungia variklį,
klauso, užrašo. J... apti-
ko, susekė, pasivijo, tar-
dė visais būdais. Griež-
les skaičiuoju. Ką-ką??!
Tu mus durniais laikai??
Kur šautuvas, parodyk!
Néra šautuvo, aš griež-
les...

Jau buvo rytas, visi
nuvargo nuo stropių at-
liekamų pareigų ir tardy-
mas įgavo brolišķų me-
todų (nes kolega laikėsi
taip stipriai, kaip kanki-
namas partizanas): na,
gerai, skaičiuok tas, kaip
ten... savo griežles, bet
būk geras, pasakyk, ko-
kiojo mašinos vietoj slepi
šautuvą ...

... tą naktį tas pats
policijos "gaziukas" mus
vėl pavijo Palūšėje. Žyg-
gis baigėsi, buvo beveik
šviesu. Mašinos valstybi-
nių numeriai buvo nuimti...
Aš tada dar nedirbau
3-jame seklių skyriuje,
- būčiau ēmęs sekti polici-
ninkus naktinis ir
skundės jų komisarui.

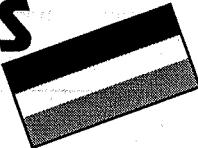
Taigi, naktinis pauk-
ščių tyrimas - tai ne žąsies
spenys!

Bronius
ŠABLEVIČIUS
nuotraukos autorius

PRESAILI PARKAI

OLANDIJOS NACIONALINIAI PARKAI

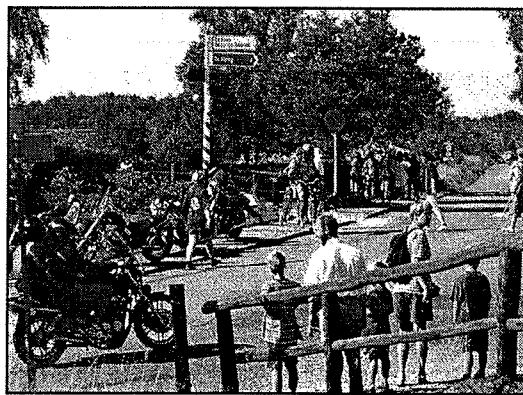

Turėdama 34 tūkst. km² plotą ir 14,5 mln gyventojų, Olandija yra tankiausiai gyvenama šalis Europoje ir viena iš tankiausiai gyvenamų pasaulyje. Tad nesunku išsivaizduoti, kokią vertę čia turi žemė ir koki spaudimą patiria išlikę natūralios gamtinės teritorijos. Tiesa, tokią yra labai nedaug: 40% šalies teritorijos driekiasi žemiau jūros lygio – beveik visas šis plotas žmonių atkariautas iš jūros. Nors Olandijoje vyrauja kopos ir smėlynai, daugiau kaip 70% šalies teritorijos intensyviai naudojama žemdirbystei. Natūralus kraštovaizdis sudaro vos 13%. Didžioji jo dalis saugoma. Vienu iš ap-

nai – įkurti 1930, 1935 ir 1950 metais – tačiau ilgą laiką jie neturėjo teisinio pagrindo, kadangi tai buvo tiesiog teritorijos, paskelbtos nacionaliniais parkais, bet nepatvirtintos jokiais įstatymais. 1975 m. Olandijos vyriausybė priėmė nutarimą dėl naujų saugomų teritorijų steigimo. Penkerių metų laikotarpyje buvo atliekami tyrimai, turėjė išaiškinti, kurios teritorijos yra vertingiausios tiek gamtiniu, tiek kultūriniu požiūriu. Olandijoje steigiami parkai praeina keturių stadijas:

1) Atranka. Išrenka-mata potencialių teritoriją, kurią verta ir galima paskelbti nacionaliniu par-

kuo. Praėjusią vasarą pas mus viešėjo studentas iš Olandijos. Mūsų parke jis atliko gamybinę praktiką (apie tai jau rašėme viename Ladakalnio numeryje). O štai dabar siūlome neakivaizdžiai pasisvečiuoti Olandijos nacionaliniuose parkuose.

viusuomenės atsiliepimai;

3) Parko steigimas trunca nuo 2 iki 4 metų. Per šį laikotarpį sudari-nėjamos parko planavimo schemas, rengiamas valdymo planas. Tuo metu parkas jau funkcio-nuoja, nors dar ir ne vi-siskai įteisintas;

4) Patvirtinimas. Po visų trijų stadijų vyriausybės nutarimu parkui suteikiamas pilnas juridi-nis statusas.

Kaip matome, ši sis-tema yra visiškai priešinga nei veikianti Lietuvoje. Tai apsaugo nuo skubotų sprendimų ir bereikalingo lėšų švaistymo. Parkai steigiami ne visi vienu metu, bet palaips-niu, o tai leidžia kiekvie-nam iš jų skirti pakankamai dėmesio.

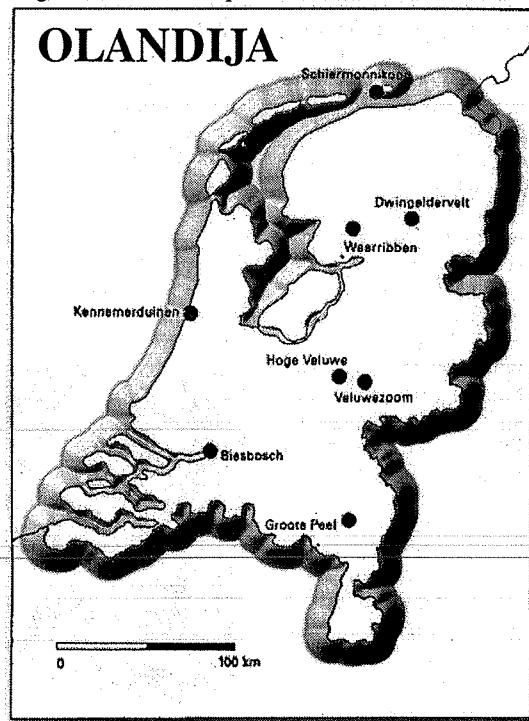
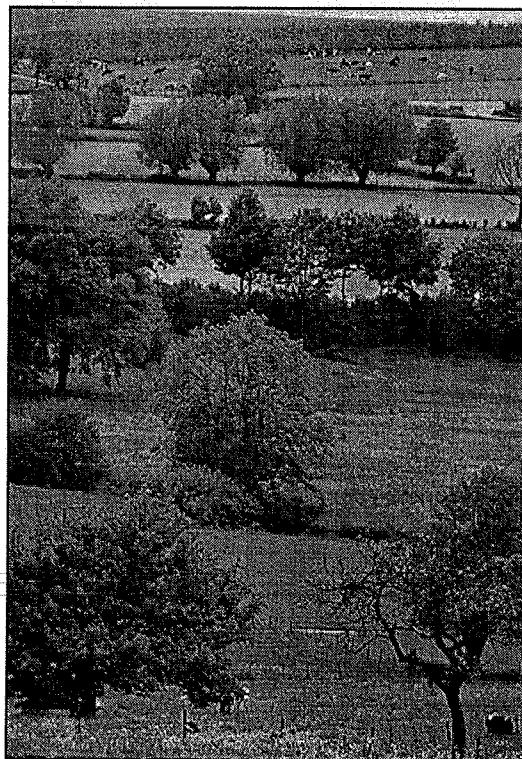
Tokiu būdu 1993 m. Olandijoje jau gyvavo 11 nacionalinių parkų. 8 iš jų, tame tarpe ir trejetas seniausių – patvirtinti juridiškai, kitų 3 – trečiojoje kūrimosi stadijoje. Dar 10 parkų šiuo metu yra pirmoje ir antroje kūrimosi stadijose.

Olandijos nacionaliniuose parkuose di-džiausias prioritetas teikiamas gamtos apsaugai. Antrą vietą užima rekre-acija, bet vengiama inten-syvaus turizmo. Neatsie-jama yra trečioji funkcija

parko viduje. Jos išdės-tytos pakraščiuose, o ne-retai iš viso už parko ribų. Ypač tai taikoma di-eliems viešbučiams ir restoranams. Parkų te-ritorijos dažnai nėra vientisos, kadangi nustatinėjant ribas stengiamasi, kad į parko teritoriją pakliūtų kuo mažiau gy-venviečių ir magistralinių kelių.

Hoge Veluwe
nacionalinis parkas
Įkurtas: 1935 m.
Plotas: 5400 ha.

Šiame parke esantys biotopai turi vieną ben-

saugos rūsių – saugo-mos teritorijos, tame tarpe ir nacionaliniai parkai. Trys nacionaliniai parkai egzistuoja jau se-

2) Paruošamoji sta-dija. Jos metu vyksta konsultacijos su įvairiomis kompetetingomis institucijomis, renkami

ginės organizacijos ir 7% priklauso specialios pa-skirties institucijoms (ty-rimų institutams ir pan.). Rekreacinės teri-torijos retai kada būna drą bruožą – visi jie susi-formavę ant rūgštaus smėlingo dirvožemio. Didžuliai sausų viržynų plotai, kopos, primenan-

(nukelta i 14 p.)

OLANDIJOS NACIONALINI PARKAI

(atkelta iš 13 p.)

čios Kuršių Neriją, spygliuočių (pagrinde pušies) ir mišrus miškai, aukštapeselkių tyrai ir žemapeselkių klampynės. Visa tai galima pamatyti patiem – vaikščioti po parką, išskyrus nedideles draustinių teritorijas, galima be jokių apribojimų. Būiantiems pasiklysti yra pažymėtų takų tinklas. Ypač patogu keliauti dviračiu. Ši transporto priemonė – visos Olandijos išskirtinis bruožas. Įgyvendindama dviračių populiarinimo programą vyriausybė priėmė „baltųjų dviračių“ nuta-

rimą. Viešose vietose dviračių saugojimo aikšteliėse pradėti laikyti baltai dažyti dviračiai, kuriais bet kas gali laisvai naudotis. Viskas, ką turi padadaryti pasinaudojėsi šiuo dviračiu – tai palikti ji artimiausioje dviračių aikšteliéje. Galbūt kai kam tai primins komunizmą, tačiau išskyrus nedidelius nesusipratimus ši sistema veikia puikiai. Hoge Veluwe nacionaliniame parke yra apie 900 baltųjų dviračių, laikomų aikšteliėse prie įėjimų į parką, o taip pat prie lankytųjų

centro ir Kröller-Müller muziejaus. Specialiai dviračiams įrengtas 42 km dviračių takų tinklas. Automobilių eismas parke griežtai ribojamas.

Informaciniame centre modernios audio ir video įrangos pagalba galima daug sužinoti ir išmokti ne tik apie gamtą, bet ir apie krašto kultūrą bei istoriją. Kröller-Müller muziejuje lankytųjai gali pasigrožeti meno kūriniai. Muziejus įkurtas vokiečių pramogninko duktės dėka. Tenkindamas žmonos užgaidą, turtuolis vyras mielai jai padėjo renkant meno kūrinį kolekciją. 1935 m. ji buvo tokia didelė, kad jos savininkė atidare meno galeriją. Vėliau Helene Kröller-Müller nusprendė savo galeriją perduoti valstybei, kuri 1938 m. joje įkūrė muziejų. 1961 m. prie muziejaus atidarytas skulptūrų sodelis. Be kitų meno darbų galerijoje galima išvysti ir tokų garsenybių, kaip Vincent van Gogh, Pablo Picasso ir Piet Mondriaan paveikslus.

Prie lankytųjų centro įsikūrusi dar viena parko įžymybė – Museonder. Tai pirmasis pasaulyje požeminis muziejus. Jame lankytųjai gali susipažinti su viskuo, kas gyvena ar kada nors gyveno po žeme, pasiklausyti kalbančių uolų ar pažaisti vandens laboratorijoje. Šiame muziejuje viskas įrengta po 135 metų senumo buko šaknimis. Lankytujus be galo intriguoją tai, kad jie vaiksto po 80 m² ploto apimantia šaknų sistemą. Į Museonder kaip ir į kitas lankytinas parko vietas (išskyrus Kröller-Müller muziejų) įsigijus lankytøjų bilietą įleidžiama nemokamai.

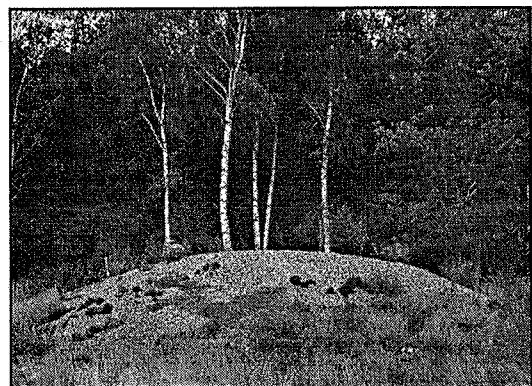
Veluwe

ZOOM nacionalinis parkas

*Įkurtas: 1930 m.**Plotas: 4800 ha*

Tai pats seniausias Olandijos nacionalinis

parkas. Smėliai ir priesmėliai, molynai ir žvyryna, liosai ir kalkakmeniai – visas dirvožemiu spektras – tai paskutiniojo ledynmečio palikimas. Sudėtingos ir įvairios reljefo formos taip pat aplėdėjimo padariniai. Gūbriai ir dubakloniai, aukštumos ir žemumos, moreninės kalvos ir limnoglacialinės lygumos – kiekviena turi savo vardą. Tik

mokslininkai ir tegali prigalvoti tokią pavadinimą. Augalijos įvairovė ne ką mažesnė. Didžiausią plotą užima viržiai apauginis stepės. Pušys, ažuolai, bukai ir beržai yra vyraujančios medžių rūšys mišku apaugusioje dalyje. Fauna nėra labai gausi, tačiau parke perintiem vapsvaedžiui ir didžiajai medšarkei maisto tikrai netrūkssta. Nenusakomą gausybę vabzdžių sudaro vienos Europoje žinomas žiogų rūšys, laukinės bitės, bitės kamanės, vapsvos. Taip pat čia gyvena kelios labai retos vorų rūšys.

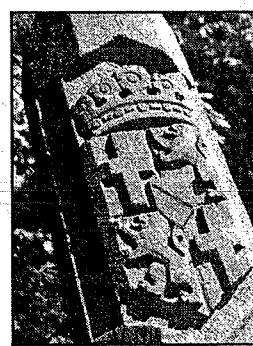
Tinkamiausias apsilankymui parke laikas – balandžio-spalio mėnesiai. Išskyrus keletą keilių, privažiavimas yra sudėtingas. Tačiau pėsčiomis čia galima patekti bet kur ir bet kada. Tam nėra jokių apribojimų. Patogiausia keliauti pažymėtais takais. Apsistoti galima prie įvažiavimų į parką esančiuose viešbučiuose.

Šiuo metu parkas priklauso gamtos paminklų apsaugos draugijai. Yra didelė tikimybė, kad prijungus du šalimais esančius draustinius parko teritorija išsiplės iki 7000 ha.

De Biesbosch nacionalinis parkas

*Įkurtas: 1987 m.**Plotas: 18 000 ha*

Dėl stiprus potvynio 1421 m. pavasarį didelės teritorijos Reino žiotyse ištisiems dešimtmečiams atsidūrė po vandeniu. Vėliau šie plotai apaugo

nedrėmis ir meldais, o upės slėnio lygumose vietoj dirbamų laukų ir ganyklų sužėlė karklynai. 1970 metais įrengus apsauginius pylimus vandens lygio svyravimai buvo beveik sustabdyti. Vandeniui palaipsniui nusekus susidarė palios, o jų pakraštiuose pradėjo želti miškas. Šis parkas yra unikalus tuo, kad Jame vis dar vyksta biotopų kaita. Dėl užtvankų užsilai ko polaidžio vanduo ir teritorijoje įsigali gėlo vandens režimas. Atsižvelgiant į faunos ir floros gausumą bei įvairovę, šis nacionalinis parkas yra labai vertinamas. Visi 18 tūkst. ha pel-

OLANDIJOS NACIONALINIAI PARKAI

(atkelta iš 14 p.)

kompleksą, kur beveik vienintelis būdas patekti - tai vandens keliai. Išskyrus keletą keliukų parkašiuose, visiškai nėra jokio kelių tinklo. Keliauti pėsčiomis taip pat beveik neįmanoma. Nors tai lankytojams sukelia šiokių tokij nepatogumų, tačiau palengvinia jų skaičiaus reguliavimą ir ypač gausios ornitofaunos apsaugą. Iš retujų paukščių čia perilingės, švygždos, avocetės, naktikovai. Palyginti dažna yra mėlyngurklė - čia nustatyta didžiausias šio labai reto paukščio tankumas Europoje.

Žiemą parkas tampa prieglobščiu gausybei paukščių, atskrendančių žiemoti iš įvairių šiaurės Europos kampelių.

Siek tiek problemų sukelia parką kertantys svarbūs vidaus laivininkystės keliai. Todėl pagrindiniai kanalai neįjungti į parko teritoriją. Kituose kanaluose ir jų atšakose plaukioti su motorinėmis valtimis griežtai draudžiama. Noreintys susipažinti su parko gamtinėmis vertybėmis gali išsinuomoti irklaines valtis. Šiaurinėje dalyje esančiam rezervate organizuojamos ekskursijos pėsčiomis. Lydintys parko darbuotojai papasakoja ne tik apie sutiktas rūšis, bet ir apie pagrindines parko ekosistemas bei parko administracijos vykdomas priemones jose. De Bies-

bosch nacionalinis parkas yra labai megzama vieta tiek pradedančiųjų, tiek patyruusių ornitologų tarpe. Iš kitų užsiemimų populiarusias yra vandens sportas. Ne mažiau poilsiautojų pritraukia mineraliniai šaltiniai.

Schiermonnikoog nacioanlinis parkas

*Įkurtas: 1984 m.**Plotas: 5400 ha*

Iš ši parką patekti dar sunkiau nei į De Biesbosch. Mat šis parkas įsikūręs saloje ir čionai atkeliauti galima tik keltu. Kadangi saloje yra tik vienas automobilinis keliai ir mechaninių transporto priemonių eismas saloje uždraustas, patogiausia keliauti dviračiais arba pėsčiomis. Lankymasis ribojamas tik rezervatinėje zonoje nuo balandžio 15 d. iki liepos 15 d., kuomet peri paukščiai. Parkas apima ne visą salą, o tik rytinę jos dalį ir vakarinę dalyje esančią Westpunt žemumą. Per vidurių esanti Schiermonnikoog gyvenvietė ir salą kertantis keliai į parko teritoriją neįjina.

Nors čia yra beveik visi pajūryje pasitaikantys biotopai, tačiau vyrauja kopos ir druskožemai. Šiauriniu salos pakraščiu

nusidriekė kopos išliko natūralios kaip ir prieš daugelį metų, čia galima išvysti visas kopų susidarymo stadijas: nuo jų supustymo iki pionierinių rūšių atsiradimo, samanų ir žolinės dangos susiformavimo ir net pirmynkščio miško atsiradimo. Olandijos mąstu augalijos įvairovė tiesiog stulbinanti: iš 1300 šalyje rastų rūšių saloje auga 550. Augalijos atžvilgiu ypač turtinga Westpunt žemuma - čia randamos beveik visos Europos orchidėjų rūšys. Apskritai kopos yra labai kalkinios, todėl čia gausu tokį dirvožemį megstančių augalų rūšių. Rytinė salos dalis - tikra paukščių karalija. Vien perinčių rūšių - apie 90. Be iprasčių pamariui rūšių perėjimo metu čia galima išvysti pulkus gagų, antis nuodėgules, linges, upinė žuvėdrą, pempes, kuolinges, griciukus, avocetes, jūrines šarkas.

Žiemą sala tampa prieglobščiu tiek vandens, tiek plėšriesiems paukščiams. Iš žinduolių saloje gyvena tik ruoniai, kurų populiacija paskutiniu metu gerokai sumažėjo dėl virusinių ligų. Pagrindinė priežastis - vandens užterštumas. Anot skeptiškai nusiteikusios ekologų, šiaurės jūra virsta Europos pamazgų duobe.

Per paskutinius keturis šimtus metų salos kontūrai gerokai pasikeitė. Priežastis - smėlio kopų pustymas ir potvynių-atoslūgių sroves. Vakarinis krantas dabar yra gerokai nuplautas, o rytiname salos gale susiformavo plati paplūdimio juosta. Todėl tik pati salos šerdis yra sensnė nei 400 metų. Žiūrint iš šalies atrodo, kad sala pasislanko į rytus. Dėl šios priežasties 1760 m. vakarinės pakrantės kaimų gyventojams teko palikti savo namus. Taip atsirado Schiermonnikoog gyvenvietė. Netrukus po to senajį kaimą pasiglemžė jūra. Dabar saloje yra apie 900 gyventojų. Beveik visi įsikūrę Schiermonnikoog mie-

telyje. Viduramžiais saloje buvo tik vienuolynas. Kadangi vienuolai vilkėdavo pilkus abitus, nuo to ir kilo tokis salos pavadinimas ("schier" - pilkas, "monnik" - vienuolis, "oog" - sala). 1580 m. salą užgrobė fryzai. Vėliau ji ilgai éjo iš rankų į rankas, kol galiausiai 1892 m. ją įsigijo vokiečių grafas Bernstorfas ir visą apsodino mišku. Po Antrojo pasaulinio karo sala atiteko Olandijos valstybei.

Miestelio pakraštyje įsikūrusi lankytųjų centrą kasmet aplanko 15-18 tūkst. svečių. Centras teikia lankytojams įvairią informaciją, organizuoja ekskursijas į gamtą.

Taip pat kartais čia vedamos gamtos pažinimo pamokos moksleiviams. Iš viso per metus parką aplanko apie 220 tūkst. žmonių.

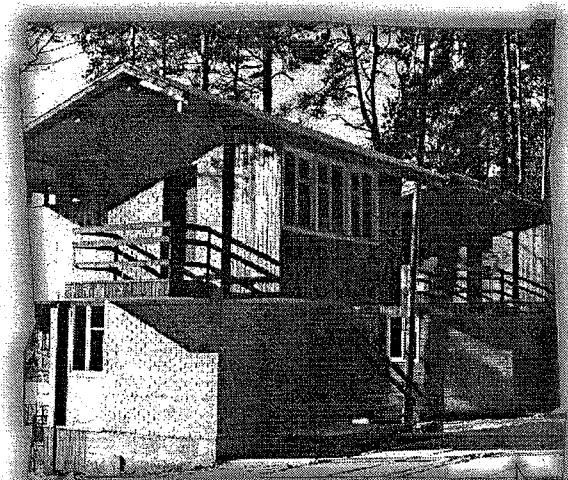
Nors parkas visų pirma yra svarbus kaip gamtos pažinimo objektas, tokios laisvalaikio leidiimo formos, kaip važinėjimasis dviračiu, pėsčiųjų iškylos ar deginimasis pliaže, yra ne mažiau popularios. Net ir esant tokiams dideliams lankytųjų skaičiui sala yra tikras ramybės kampelis. Išorinio pasaulio įtaka čia menkai juntama, sakytum laikas čia sustojo.

parengė

Linas STANAITIS
vyresnis specialistas

TURIZMO IR REKREACIJOS CENTRAS

Tel. 8*229 52891,
47430,
PALŪŠE

PASLAUGŲ KAINOS VIENAI PARAI

- Dvivietis dviejų kambarių numeris su vonia, WC - 95 Lt.
- Dvivietis kambarys su vonia, WC - 60 Lt.
- Nakvynė dviviečiame kambaryje vasariniame namelyje - 14-16 Lt.
- Nakvynė triviečiame kambaryje vasariniame namelyje - 14 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuose dviviečiame kambaryje - 18 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuose triviečiame kambaryje - 16 Lt.
- Nakvynė apšildomame korpuose keturviečiame kambaryje - 14 Lt.
- Valties nuoma parai - 25 Lt,
1 valandai - 6 Lt.
- Stalo tenisas 1 valandai - 2 Lt.
- Slidės su batais parai - 4 Lt,
1 valandai - 0,8 Lt.
- Garinė pirtis su sale 1 valandai - 45 Lt,
vakarui - 120 Lt.
- Ekskursijų vadovas 1 valandai - 20 Lt.
- Instruktorius žygiui 1 valandai - 10 Lt,
parai su nakyne - 80 Lt.
- Nuomojamas turistinis inventorius.
- Pasivažinėjimas arkliais su brička
arba rogėmis 0,5 val. - 20 Lt,
moksleiviams - 12 Lt.
- Nuomojamos patalpos konferencijoms,
seminarams,
vestuvėms ir kitiems renginiams.

**APLANKYKIME
AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKA**

LUSIU ež.
PALŪŠĖ
GAVIO ež.
IGNALINA
VILNIUS
ŠVENČIONIS
DAUGPILIS
LUDKIA
UTENA
MOLETUS
AUKŠTAITIJOS
NACIONALINIO PARKO
DIREKCIJA

Redakcijos adresas: Palūšė LT-4759, Ignalinos rajonas,
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ

Viršelyje Algirdo Panavo nuotrauka

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
SL 516a.

Maketavo Andrius Surgailis

LADAKALNIS

Spausdino UAB "Utenos spaustuvė"

1998 m. Užsak. Nr. 2571.

Tiražas 1000 egz. Kaina sutartinė